

Zaprimljeno: 22.10.2011.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 316.77 : 376.1 - 056.49

POVEZANOST MEDIJA I RIZIČNIH PONAŠANJA ADOLESCENATA¹

Goran Livazović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

SAŽETAK

Cilj rada je ispitati odnos povezanosti medija s rizičnim ponašanjima adolescenata na uzorku od 735 ispitanika primjenom anketnog upitnika tijekom šk.g. 2009./2010. koji je sadržavao 5 dimenzija: sociodemografsku dimenziju, vremensko-sadržajnu dimenziju uporabe medija, internalnu i eksternalnu te rizično-zaštitnu dimenziju ponašanja. Obrada podataka provedena je deskriptivnom statistikom, ANOVA-om, t-testovima za nezavisne uzorke, analizom korelacija i hijerarhijskom regresijskom analizom. Rezultati pokazuju višestruku korelacijsko-regresijsku povezanost ispitivanih varijabli.

Od sociodemografskih, spol i školski uspjeh su najznačajniji prediktori rizičnih ponašanja. Pritom je spol prediktor agresivnog ($r=.24, p<.001$) i rizičnog seksualnog ponašanja ($r=.15, p<.001$) za mladiće, te cyber zlostavljanja ($r=.14, p<.001$), poremećaja u prehrani ($r=.19, p<.001$), apsentizma ($r=.22, p<.001$), ovisnosti o medijima ($r=.26, p<.001$), nezadovoljstva tjelesnim izgledom ($r=.50, p<.001$) i straha od okoline ($r=.47, p<.001$) za djevojke. Školski uspjeh je prediktor rizičnog seksualnog ponašanja ($r=.17, p<.001$) i apsentizma ($r=.21, p<.001$) kod učenika nižeg, te poremećaja u prehrani ($r=.12, p<.001$), ovisnosti o medijima i nezadovoljstva tjelesnim izgledom kod učenika višeg školskog postignuća.

Sklonost negativnim medijskim sadržajima prediktor je agresivnosti ($r=.32, p<.001$), ovisnosti o opijatima ($r=.27, p<.001$), rizičnog seksualnog ponašanja ($r=.19, p<.001$), apsentizma ($r=.19, p<.001$) te cyber zlostavljanja ($r=.11, p<.05$). Obrazovni sadržaji negativan su prediktor ovisnosti o medijima ($r=-.08, p<.05$). Zabavni sadržaji prediktor su rizičnog seksualnog ponašanja ($r=.08, p<.05$), ovisnosti o medijima ($r=.10, p<.01$) i straha od okoline ($r=.12, p<.05$). Uporaba medija negativan je prediktor rizičnog seksualnog ponašanja i izloženosti cyber zlostavljanju, ali i pozitivan prediktor ovisnosti o medijima ($r=.29, p<.001$).

Kvalitetniji obiteljski, školski i vršnjački odnosi u pravilu su negativni prediktori rizičnih ponašanja, te ih se opravdano može smatrati rizično-zaštitnom dimenzijom, dok veća kvaliteta i aktivnost mladih u slobodnom vremenu predviđa i veću prevalenciju eksternaliziranih rizičnih ponašanja, ali i očekivano manju ovisnost o medijima te strah od okoline.

Ključne riječi: mediji, adolescenti, rizična ponašanja, rizični i zaštitni čimbenici

UVOD

Kao jedno od istaknutijih pitanja među odgojno-obrazovnim stručnjacima, danas se zasigurno nameće problematika utjecaja medija na djecu i mlade. Ta "siva tvar", čije proučavanje vodeći teoretičari medija karakteriziraju kao "gađanje pokretne mete", intrigira sve veći krug znanstvenika koji pokušavaju opisati složene okolnosti koje, posebno pedagogiju, dotiču kroz više interdisciplinarnih okvira sadržanih u pokušaju definiranja čimbenika koji mogu biti značajni za društveno poželjan razvoj te djelovanje

budućih generacija. Pritom se rizična ponašanja definira kao ponašanja koja upućuju na postojanje problema u pozitivnom razvoju djece i mladih, a koji prijete njihovu pozitivnom razvoju i uspješnoj prilagodbi društvu u kojem žive (Bouillet, Uzelac, 2007). Drugim riječima, to su ona ponašanja koja nastaju kao posljedica interakcije brojnih rizičnih i zaštitnih činitelja, a mogu prerasti u ozbiljnije forme asocijalnog djelovanja. Budući da se svakodnevno javljaju sve češći i teži činovi antisocijalnih ponašanja, koji pridonose tome da se u javnoj raspravi pozornost usmjerava na temu "mediji i rizična ponašanja",

¹ Svi instrumenti i rezultati ovog istraživanja dostupni su na zahtjev.

dolazi do potrebe za brzim, uvjerljivim i prihvatljivim objašnjenjima u kojima se medijski sadržaji nude kao glavni, zdravom razumu blizak uzročnik. Suvremena istraživanja medije promatraju u ulozi odgojno-socijalizacijskog nad-vršnjaka (eng. super-peer) djeci i mladima (Brown, Tucker Halpern, Ladin L'Engle, 2005; Strasburger, Wilson, 2002; Arnett, 1995; Roberts, 2000; Sutton i sur. 2002; Brown, Steele, Walsh-Childers, 2002; Ward, 1995; 2002; 2003; Ward, Rivadeneyra, 1999; Strasburger, 2004; Steele, 1999; Peterson, Moore, Furstenberg, 1991; Jo, Berkowitz, 1994; Huston, Wartella, Donnerstein, 1998; Gerbner i sur. 1986; Eggermont, 2004, Collins i sur., 2004; Bandura, 1977). Mediji se pritom prebrzo i prečesto proglašavaju *dežurnim krivcem*, bez uvažavanja istraživanja koja tvrde da se kod, primjerice nasilja ili ovisničkog ponašanja, radi o mnogo složenijim međusobnim socijalnim odnosima.

Rizični i zaštitni odnosi adolescenata

Adolescenciju većina teoretičara promatra kao intenzivno formativno razdoblje tijekom kojeg pojedinac prolazi kroz niz bio-psihosocijalnih promjena. Neki od temeljnih razvojnih zadataka ovoga razdoblja su stjecanje *odgovornosti* naspram *neodgovornosti*, postizanja statusa *dominacije* naspram *submisivnosti*, te usvajanje *spolne uloge* (prema Lacković Grgin, 2006). Odgovornost naspram neodgovornosti manifestira se kroz usvajanje i internalizaciju moralnih i etičkih vrednota društvenog djelovanja, odnosno preuzimanje i implementaciju modela odgovornog društvenog funkcioniranja. Dominacija naspram submisivnosti ogleda se stjecanjem ekonomske i emocionalne nezavisnosti, autonomije i emancipacije od roditelja i značajnih drugih. Konačno, usvajanje spolne uloge označava proces internalizacije novih modela ponašanja i zrelosti među spolovima, odnosno prihvaćanje muške ili ženske uloge u društvenoj sredini, prihvaćanje primarnih i sekundarnih spolnih promjena u izgledu vlastitog tijela, ali i pripreme za mogući budući brak i obiteljski život. Adolescenti postižu i više razine intelektualnog procesuiranja, iako najnovija neuroznanstvena istraživanja potvrđuju da su ključni centri za rezoniranje i donošenje odluka u mozgu adolescenata još uvijek u razvoju, pa se tako mozak ranog i kasnog adolescenta bitno razlikuju (Moshman, 2005, 22; Harris, 2009, 36). Neke od kognitivnih promjena do kojih dolazi u vrijeme adolescencije su i razvoj formalnog mišljenja, deduktivnog zaključivanja, veća autonomija u odlučivanju i otpor prema autoritetima (roditelj, učitelj, značajni drugi), odnosno, općenito bogatija neuronska premreženost mozga koja omogućava složenije misaone funkcije, pa tako mladi počinju

shvaćati satiru, ironiju, humor, analogije, ali i kritički preispitivati svijet oko sebe postavljajući i odbacujući hipoteze u odnosu prema idealističkoj slici koju o njemu imaju. Konačno, usmjeravaju se i na osobna, obrazovna i radna postignuća kao dio projiciranja i planiranja dimenzije budućnosti, odnosno usklađivanja vlastita *socijalnog sata* (Lacković Grgin, 2006). U vršnjačkim odnosima adolescenti umjesto prijašnje kvantitete, naglasak stavljaju na kvalitetu odnosa s užim i intimnijim krugom prijatelja - naime, separacijom od roditelja adolescent potvrdu i podršku vlastitog ponašanja počinje tražiti u socijalizacijskom okviru vršnjačkih interakcija. U skladu s razvojnim zadatakom oblikovanja seksualne uloge, mladi se upuštaju u romantične odnose u kojima testiraju granice vlastite seksualne uloge i očekivanja njihove socijalne okoline (Moshman, 2005). Škola i školski odnosi postaju središnji socijalizacijski konstrukt u vrijeme srednje adolescencije, unutar kojega se adolescenti pripremaju za buduće profesionalne i radne obveze, ali i ostvaruju prijateljstva, simpatije ili romantične odnose. Načelno, između škole i adolescenata postoji konflikt, jer s jedne strane škola predstavlja autoritet koji je za mlade izvor frustracija i bunta, kao okvir koji im u vrijeme kada su posvećeni i drugim razvojnim zadacima nameće značajne obveze. Istovremeno, slabljenjem obiteljskih veza i komunikacije s roditeljima, škola i školski uspjeh (p)ostaju ključni konstrukt koji roditelje u tome razdoblju pojedinačno najviše zanima. Obiteljski odnosi adolescenata uvjetovani su konfliktom s roditeljima, koji je ne samo poželjan, već i neophodan s ciljem razvoja i postizanja identiteta (Erikson, 1963, 1976; Marcia, 1966). Naime, mladi u adolescenciji počinju kritički propitivati vrijednosti, norme, zakonitosti i pravila vlastitih roditelja kao autoriteta. Pritom u začetku tog procesa polaze od zajedničkih identifikacija i pozitivnih iskustava ranijeg djetinjstva, koje je nužno radi ponovnog emocionalnog sjedinjavanja s roditeljima nakon završene individuacije (Lacković Grgin, 2006; Harris, 2009). Naposljetku, i fenomen slobodnog vremena, kao prostor ostvarivanja želja, potreba i interesa mladih ima važnu ulogu u procesu sazrijevanja, jer predstavlja *prostor* u kojemu mladi bezbrižno eksperimentiraju s različitim fluidnim identitetima, pri čemu željene osobine i značajke identiteta mogu mijenjati s obzirom na pozitivnu potvrdu, odnosno prihvaćanje ili prijekor okoline i značajnih drugih.

Mediji i teorije učenja

Između brojnih psiholoških i socioloških teorija učenja, u smislu utjecaja medija treba izdvojiti *učenje uvjetovanjem* (Skinner, 1953; Comstock,

Paik, 1991; Domjan, 2003), *učenje modeliranjem* (Bandura, 1977; 1986), *teoriju priminga* (Bushman, 1998; Domke, Shah, Wackman, 1998; Goidel, Shields, Peffley, 1997; Scheufele, Tewksbury, 2007; Scheufele, Tewksbury, 2007; Weaver, 2007) i *teoriju skripti* (Huesmann, 1986; Tomkins, 1979; Tomkins, 1987). *Učenje uvjetovanjem* temelji se na pozitivnim ili negativnim podražajima, odnosno sustavu nagrade i kazne koji je u području utjecaja medija najlakše uočiti na primjeru video-igrice, pri čemu se ekscitacijom i inhibicijom manifestiranog ponašanja pojedinca linearno vodi prema postizanju određenog cilja (Comstock, Paik, 1991). Sociološki aspekt *učenja modeliranjem* temelji se na procesima identifikacije, imitacije i učenja uloga modeliranjem, a ovisi o individualnim i situacijskim čimbenicima koji će model učiniti više ili manje privlačnim - zanimljivo je da bez obzira na predznak ponašanja, uvijek modeliramo osobe koje za nas predstavljaju uspješan model (Bandura, 1977; 1986). *Teorija priminga* ili Berkowitzeva kognitivno neoasocijalna teorija tvrdi da u našem mozgu interakcijom s okolinom nastaju semantički međusobno povezane kognicije, osjećaji i tendencije ponašanja - mreža asocijativnih neuronskih veza. Kada medijski sadržaj (podražaj) potakne neuronsku mrežu, u njoj stvara novi, specifičan niz kognicija. Ponavljanim podražajima nastaje automatski i spontan proces koji utječe na interpretaciju novih podražaja i kratkoročno povećava vjerojatnost pojavljivanja agresivnog ili drugog medijski portretiranog ponašanja, stoga internalizacijom ovi procesi poprimaju obilježja kronične aktivacije (Berkowitz, 1984; 1988). *Teorija skripti* (Huesmann, 1986; Tomkins, 1979; Tomkins, 1987) objašnjava kako obrađujemo informacije primljene iz medija. Skripte su mentalne rutine ili programi pohranjeni u pamćenju, kojima se osoba automatski služi u postupku rješavanja problema. Sadrže informacije o tipičnom tijeku događaja, te slijedu našeg očekivanog i učinkovitog ponašanja u tim situacijama. Ova teorija pretpostavlja da djeca i mladi iz medija preuzimaju i razvijaju skripte rješavanja problema, jer su prema teoriji skripta medijski sadržaji važni kao model učinkovitog rješavanja problema, tj. poželjnog ponašanja. Istovremeno, skripte koje se često izvode ili su lakše dostupne u dosjećanju, češće će biti temelj manifestiranog ponašanja, osobito ako ih pojedinac smatra primjerenima, učinkovitima i one odgovaraju njegovim normativnim uvjerenjima (Livazović, 2011, 69). Kao primjer

navodimo *Opći model agresivnosti* (eng. General Aggression Model), koji integrira ideje kognitivne teorije učenja, priming koncepta i teoriju skripti s tezom stimulacije, odgovarajući pritom na pitanje zašto izloženost nasilnim medijima uzrokuje porast agresivnosti i nasilnog ponašanja (Anderson, Bushman, 2001). Temelji se na prijašnjim modelima ljudske agresivnosti (Anderson, Anderson, Deuser, 1996; Anderson, Deuser, DeNeve, 1995; Bandura, 1971, 1973; Berkowitz, 1993; Crick, Dodge, 1994; Geen, 1990; Huesmann, 1986; Lindsay, Anderson, 2000; Zillmann, 1983) i predstavlja vrijedan teorijski okvir razumijevanja utjecaja medijskog nasilja. Pojava i održavanje nasilnog ponašanja utemeljena je većinom na učenju, aktivaciji i primjeni s agresivnošću povezanih spoznajnih struktura pohranjenih u pamćenju (skripte i sheme). Situacijske varijable unosa (npr., nedavna izloženost nasilnim medijskim sadržajima) utječu na agresivno ponašanje utjecajem na trenutačno unutarnje stanje pojedinca, koje predstavljaju kognitivne, emocionalne (afektivne) i podražajne varijable. Nasilni mediji podižu agresivnost podučavajući promatrače kako biti nasilan putem jačanja primarnih agresivnih spoznaja (uključujući prije naučene agresivne ponašajne skripte² i sheme³), povećavanjem uzbuđenja ili stvaranjem agresivnih emocionalnih (afektivnih) stanja (Anderson, Bushman, 2001). Na taj način dugoročni učinci obuhvaćaju procese učenja, jer ljudi od najranijeg djetinjstva uče opažati, promišljati, prosuđivati i reagirati na događaje u fizičkoj i društvenoj okolini, pri čemu se vremenom i iskustvom razvijaju različite vrste spoznajnih struktura. Utemeljene su na svakodnevnom opažanju i međuljudskim interakcijama, kako stvarnim (obiteljskim), tako i zamišljenim (medijskim). Stoga, svaka medijski nasilna epizoda predstavlja samo još jedno iskustvo učenja, kojime se spoznajne strukture sve više uvježbavaju, postaju složenije, raznolikije i ustaljenije. Prema modelu opće agresivnosti, dugoročni učinci izloženosti nasilnim sadržajima za posljedicu imaju prvobitno razvoj, ponavljanje i automatizaciju (navikavanje) agresivnih spoznajnih struktura u obliku opažajnih shema, društvenih očekivanja (je li društvo ili pojedinac kooperativan ili osvetoljubiv?) i ponašajnih skripti (uvreda → osveta). Polazeći od činjenice da se antisocijalno (nasilno) ponašanje temelji na rezultatima učenja, aktivacije i primjene struktura znanja o agresivnom ponašanju pohranjenih u pamćenju, model ističe ulaznu ili djelujuću varijablu (ovisi o osobinama ličnosti,

2 Bihevioristički pojam koji označava slijed prihvatljivog ponašanja u određenoj situaciji, a razvija se iskustvom

3 Kognitivni okvir ili koncept organizacije i interpretiranja informacija (prema Piaget, 1928)

prethodnim skriptama i iskustvu, te situacijskim uvjetima - prethodna izloženost medijskim sadržajima, agresivni podražaji, nagrada...), i izlaznu ili rezultirajuću varijablu koja utječe na kogniciju, čuvstveno i fiziološko uzbuđenje pojedinca, a oblikuje njegovu procjenu situacije, proces odlučivanja i način ponašanja, tj. buduće ponašanje sputavajućim ili ohrabrujućim djelovanjem. Problem je što ponavljanom recepcijom određenih podražaja dolazi do kumulativnog učinka kojim novonastale strukture postaju sve složenije, stabilnije, raznovrsnije i otpornije na promjenu- posljedice su dugoročna desenzitizacija, tolerancija i opća sklonost nasilnom ili drugom rizičnom ponašanju kao modelu rješavanja problema ili stila socijalnog djelovanja (Livazović, 2009:110).

Model socijalnog razvoja

Ovaj model, u tradiciji Bandurine socijalno-kognitivne teorije učenja (Petraitis, Flay i Miller, 1995), objašnjava podrijetlo i etiologiju delinkventnog ponašanja tijekom djetinjstva i adolescencije. Model predviđa hoće li dijete razvojem iskazati prosocijalne ili antisocijalne obrasce ponašanja, te je dokazano primjenjiv na opću populaciju mladih (Cohen, 2003; Fleming i sur., 2002; prema Choi i sur., 2005). Hawkins i Weis (1985) ovaj model opisuju kao integrativan spoj teorije socijalne kontrole i teorije socijalnog učenja koji djelovanje najvažnijih sastavnica socijalizacije - obitelji, škole, vršnjaka i društvene zajednice na ponašanje djece i mladih postavlja sekvencijalno. Dakle, pozitivna se socijalizacija postiže prigodama za uključenošću i sudjelovanje u konformirajućim društvenim aktivnostima mladih, kojima razvijaju vještine uspješne socijalne integracije ako od osoba iz vlastite socijalne okoline kontinuirano primaju nagrađujuće povratne reakcije na iskazano društveno primjereno ponašanje. Ovim uvjetima povećava se socijalna kohezija i predanost konformirajućim ponašanjima, te vjerovanje u konvencionalni poredak. Povezanost s prosocijalnim, odnosno konvencionalnim elementima društva inhibira asocijativne veze pojedinaca s delinkventnim vršnjacima ili sklonost antisocijalnim stilovima ponašanja (Hawkins, Weis, 1985). Model socijalnog razvoja ističe 4 socijalizacijske sfere djece - prigode uključivanja u aktivnosti s drugima; stupanj uključenosti i aktivnosti; vještine potrebne za sudjelovanje u interakciji; te pozitivnu podršku u aktivnostima i interakciji. Socijalna interakcija za svakog pojedinca povećava i razinu sudjelovanja kojom se razvija više i složenije vještine kroz pozitivnu / negativnu potvrdu i povratne reakcije okoline. Pritom s ciljem nastanka socijalne kohezije postoje 3 temeljna uvjeta za svaku

društvenu sredinu - aktivno uključivanje, vještine sudjelovanja u društvenim aktivnostima, te prepoznavanje i pozitivno jačanje s ciljem vješte izvedbe. Zagovaratelji modela socijalnog razvoja tvrde kako je nužno osigurati stvaranje uvjeta obiteljske, susjedske, školske i vršnjačke kohezije s ciljem stvaranja protuteže izazovima ovisničkih i drugih rizičnih ponašanja. Jedan od primjera takvog modela su zajednice koje brinu, koje teže mobilizaciji zajednice u smanjivanju rizičnih i jačanju zaštitnih čimbenika u lokalnim sredinama (Lehman, Hawkins, Catalano, 1994; Hawkins, Catalano, 1992). S obzirom na svoju multifaktorsku orijentaciju, model uvažava rizične i zaštitne čimbenike biološke, psihološke i socijalne prirode. Pritom rizični objašnjavaju zašto neki pojedinci postaju antisocijalno usmjereni i jačaju izgleda razvoja takva ponašanja, a zaštitni čimbenici zašto oni koji su skloni postati rizičnima, naposljetku to ipak ne postaju - njihov složen odnos zapravo tvori fenomen "otpornosti" na poremećaje u ponašanju (Rutter, 1999, 125). Tako prosocijalan ili antisocijalan razvojni put djeteta ovisi o prirodi balansa rizičnih i zaštitnih čimbenika (Lehman, Hawkins, Catalano, 1994; Hawkins, Catalano, 1992). S obzirom na teoriju simboličkog interakcionizma, koja izgradnju identiteta i socijalizaciju pojedinca vidi kroz procese preuzimanja i izgradnje uloga, društvenim interakcijama zapravo primamo pozitivnu ili negativnu potvrdu svojega ponašanja, razvijajući pritom emocionalne, kognitivne i ponašajne vještine. Međutim, izostankom pozitivnog potvrđivanja prosocijalnih obrazaca od strane *značajnih drugih*, dijete oblikuje stav kako ne gubi puno preuzimanjem antisocijalnih oblika ponašanja. Ključnim čimbenikom postaje odnos jačine povezanosti pojedinca s društvenom mezosferom, odnosno tradicionalno prosocijalnim društvenim agensima, pa prevenciju antisocijalnog ponašanja ponajviše određuje procijenjeni odnos rizik / dobitak (eng. cost-benefit) kojim pojedinac vrednuje rizičnost ugrožavanja gubitka postojećih socijalnih veza i postignuća s onima dobivenim mogućim antisocijalnim ponašanjem (Catalano i sur., 1996). Sam proces socijalnog učenja odvija se u tri faze - nakon inicijalnog *usvajanja ili internalizacije* pravila ponašanja, slijedi *faza održavanja*, kojom se internalizirana pravila osnažuju i potvrđuju, te naposljetku posljednja *faza prisjećanja i manifestiranja* kojom se internalizirano prikazuje u stvarnom ponašanju i postaje trajni dio ličnosti. Usporedi li te faze s tri temeljna elementa antisocijalnog razvojnog puta, u prvoj dijete prima inicijalnu pozitivnu potvrdu (ili izostanak reakcije!) antisocijalnog ponašanja, zatim se veže uz osobu, grupu, ili instituciju koja sudjeluje u antisocijalnom ponašanju,

dok naposljetku razvija vjerovanje u antisocijalne vrijednosti. Uloga medija je u vjerojatnosti dosjećanja i preuzimanja određenog modela ponašanja koji ovisi o snazi i složenosti usvojenog obrasca, a uvjetovan je sklonošću promatranom medijskom sadržaju. Općenito, što je obrazac medijski portretiranog ponašanja "bliži" djetetovoj situaciji, utoliko više se internalizira kao poželjan i moguć oblik reagiranja u određenim društvenim situacijama. Nažalost, mediji jačaju negativni razvojni obrazac portretirajući neprimjerene stilove ponašanja kao poželjne (nasilje, ovisničko ponašanje, konzumerizam, rana seksualna inicijacija, rizično seksualno ponašanje, predrasude i stereotipi) stvarajući iskrivljenu sliku svijeta koji ih okružuje, što se dodatno potencira sukobom odgojnih vrijednosti roditeljskoga doma, škole, utjecaja vršnjaka i medijskih sadržaja. S obzirom da su mediji mladima prije svega izvor socijalne orijentacije o poželjnim ili neprihvatljivim stilovima ponašanja, a istraživanja zahtijevaju složene teorijsko-metodološke i longitudinalne nacрте, za agresivnost i nasilje, stereotipe, pornografiju, različite suvremene i klasične ovisnosti, poremećaje u prehrani i druga medijski portretirana ponašanja društvena (i znanstvena) kritika najčešće izostaje.

METODE RADA

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati relativni doprinos uloge medija u objašnjenju rizičnih ponašanja adolescenata uvažavajući sociodemografska obilježja ispitanika, te analizirati povezanost internaliziranih i eksternaliziranih rizičnih ponašanja s vremensko-sadržajnom dimenzijom izloženosti i uporabe medija te njihovim rizično-zaštitnim učincima na obiteljske, vršnjačke, školske i slobodnovremenske interakcije.

Nezavisne varijable su sociodemografska obilježja ispitanika i vremensko-sadržajna dimenzija medija.

Zavisne varijable su internalna dimenzija rizičnih ponašanja, eksternalna dimenzija rizičnih ponašanja, rizično-zaštitni učinci na obiteljske, vršnjačke, školske i slobodnovremenske interakcije.

U skladu s navedenim, operacionalizacija varijabli provedena je na sljedeći način:

Sociodemografska obilježja ispitanika operacionalizirana su kroz vrstu škole, spol i dob, naobrazbu roditelja, cjelovitost obitelji, broj braće i sestara te opći školski uspjeh u prethodnoj školskoj godini.

Vremensko-sadržajna dimenzija medija operacionalizirana je kroz učestalost uporabe računala i interneta (video-igara, slušanja glazbe, skidanje i

gledanje filmova), korištenja mobitela, slušanja radija, gledanja televizije i čitanje tiskanih medija (knjige, časopisi, tisak) i privlačnošću medijskih sadržaja mladima (vijesti; nasilje; moda; pornografija; obrazovni, zabavni, sportski i kulturni sadržaji; emisije i serije; glazbeni sadržaji; reklame i oglasi; kvizovi i slične kontakt emisije, dokumentarni program).

Internalna dimenzija rizičnih ponašanja operacionalizirana je učincima medija na mlade vezano za pretežno internalizirana rizična ponašanja poput tjelesnog samopoimanja, straha od okoline i ovisnosti o medijima.

Eksternalna dimenzija rizičnih ponašanja operacionalizirana je učincima medija na mlade vezano za pretežno eksternalizirana rizična ponašanja (agresivnost, uporaba opijata, cyber zlostavljanje, rizično seksualno ponašanje, poremećaji u prehrani, apsentizam).

Rizično-zaštitna dimenzija učinaka medija na obiteljske, vršnjačke, školske i slobodnovremenske interakcije operacionalizirana je najznačajnijim zaštitnim/rizičnim te odgojno-socijalizacijskim čimbenicima rizičnog ponašanja.

Na osnovi postavljenog cilja definirani su sljedeći problemi istraživanja:

1. Ispitati razlike na svim varijablama istraživanja s obzirom na sociodemografska obilježja
2. Utvrditi povezanost sociodemografskih obilježja ispitanika i vremensko-sadržajne dimenzije uporabe medija s internalnom te eksternalnom rizičnom dimenzijom, te rizično-zaštitnom dimenzijom ponašanja.
3. Utvrditi prediktore rizičnih ponašanja adolescenata vezane za vremensko-sadržajnu dimenziju izloženosti adolescenata medijima

Hipoteze

H1 Očekuju se razlike na mjerama sociodemografskih obilježja s obzirom na vremensko-sadržajnu dimenziju uporabe i izloženosti adolescenata medijima, te internalno-eksternalnu i rizično-zaštitnu dimenziju ponašanja

H2 Očekuje se prediktivna povezanost sociodemografskih obilježja ispitanika s vremensko-sadržajnom dimenzijom uporabe medija i internalnom, eksternalnom, rizično-zaštitnom dimenzijom ponašanja

H3 Očekuje se prediktivna povezanost internalno-eksternalne dimenzije rizičnih ponašanja i rizično-zaštitne dimenzije s vremensko-sadržajnom dimenzijom medija.

Ispitanici

Istraživanje je obuhvatilo 736 učenika 2. i 3. razreda srednjih škola (gimnazije i strukovne škole), od čega 429 (58.3%) muškog i 307 (41.7%) ženskog spola. Riječ je o višefaznom uzorku, pri čemu je uzorak oblikovan prema podacima Ureda za društvene djelatnosti Osječko-baranjske županije za šk. g. 2009./2010. o učenicima gimnazija, trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola iz Osijeka, Belog Manastira, Đakova i Našica. Slojevitost uzorka je ujednačena i proporcionalna koncentraciji škola u odabranoj makroregiji i kreće se unutar 10% ukupnog skupa, što se smatra reprezentativnim za ispitanu populaciju (2. i 3. razredi). Dob je sudionika između 15 i 20 godina, s prosjekom od 15.17 ($SD = 0.71$). Prosječna dob mladića ($M = 16.69$; $SD = 0.80$) i djevojaka ($M = 16.70$; $SD = 0.57$) je gotovo identična ($t_{734} = 0.17$; $p > .05$). Njih 104 (57 mladića i 43 djevojke) živi u jednoroditeljskim obiteljima s majkom kao roditeljem skrbnikom. Ispitivanje je bilo anonimno, a provodilo se grupno tijekom jednoga školskog sata. Ovdje prikazano istraživanje bilo je dijelom šireg ispitivanja u kojem je upotrijebljen niz upitnika⁴.

Instrumenti

Prikupljanje podataka provedeno je anketnim upitnikom izrađenim za potrebe ovog istraživanja koji se sastojao od 5 dijelova:

- sociodemografska obilježja ispitanika;
- vremensko-sadržajna dimenzija uporabe i izloženosti adolescenata medijima,
- internalizirana rizična ponašanja (internalna dimenzija);
- eksternalizirana rizična ponašanja (eksternalna dimenzija);
- rizično-zaštitna dimenzija (obiteljski odnosi, vršnjački odnosi, odnos prema školi, slobodno vrijeme).

Sociodemografska obilježja dobivena su anketnim upitnikom u kojem su ispitanici dali potrebne podatke vezane uz: vrstu škole, spol i dob, naobrazbu roditelja; cjelovitost obitelji; opći školski uspjeh u prethodnoj školskoj godini.

Skala intenziteta uporabe medija i sadržajnih sklonosti adolescenata ili Vremensko – sadržajna dimezija medija sastoji od 21 čestice, a mjeri vremensku (intenzitet) i sadržajnu dimenziju sklonosti i izloženosti adolescenata obrazovnim, negativnim i zabavnim medijskim sadržajima. *Vremenska*

dimenzija sadrži 8 tvrdnji, a *sadržajna dimenzija* 13 tvrdnji. Uz svaku tvrdnju ispitaniku je ponuđena Likertova skala s 5 stupnjeva (1-nikad, 2- rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5-uvijek), pomoću koje su procjenjivali učestalost korištenja medija i privlačnost pojedinih medijskih sadržaja. Zadatak ispitanika bio je odabrati odgovor koji se najviše odnosi na njega. Skala je bodovana tako da veći rezultat znači i veću tendenciju uporabe navedenog medija i veću izloženost ponuđenim medijskim sadržajima (primjerenim i neprimjerenim).

Skala rizičnih ponašanja mjeri pojavnost rizičnih ponašanja na internalnoj (tjelesno samopoimanje, strah od okoline, ovisnost o medijima) i eksternalnoj dimenziji (agresivnost, uporaba opijata, cyber bullying, rizično spolno ponašanje, poremećaji u prehrani, apsentizam). Isto kao i u prethodnom instrumentu, od ispitanika se traži da na Likertovoj skali od 5 stupnjeva odaberu odgovor koji najbolje opisuje samoiskazanu pojavnost određenog rizičnog ponašanja. Viši rezultati na pojedinim tvrdnjama znače i veći intenzitet pojavnosti rizičnog ponašanja. Skala se sastoji od ukupno 44 tvrdnji.

Internalna dimenzija rizičnih ponašanja se sastoji od 3 subskale vezane za tjelesno samopoimanje, okolinske i medijske utjecaje:

Skala tjelesnog samopoimanja, skala o strahu od okoline, Skala ovisnosti o medijima.

Eksternalna dimenzija rizičnih ponašanja se sastoji od 6 subskala vezanih za agresivnost, uporabu psihoaktivnih sredstava, cyber zlostavljanje, rizično seksualno ponašanje, poremećaje u prehrani i apsentizmu:

Skala o agresivnosti sadrži 5 tvrdnji, *Skala o uporabi psihoaktivnih sredstava* sadrži 6 tvrdnji, *Skala o cyber zlostavljanju (bullyingu)* sadrži 5 tvrdnji, *Skala o rizičnom spolnom ponašanju* sadrži 4 tvrdnje, *Skala o poremećajima u prehrani* sadrži 6 tvrdnji, a *Skala o apsentizmu* sadrži 4 tvrdnje.

Rizično-zaštitna dimenzija ponašanja mjeri obiteljske, vršnjačke i školske interakcije te slobodnovremenske interese i aktivnosti adolescenata. Skala se sastoji od ukupno 30 tvrdnji od kojih je 7 rekodirano (R). Isto kao i u prethodnom instrumentu, od ispitanika se traži da na skali od 5 stupnjeva (1-nikad, 2- rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5-uvijek), odaberu odgovor koji najbolje opisuje kvalitetu rizično-zaštitnih utjecaja vezanih za obiteljske, vršnjačke, školske i slobodnovremenske odnose. Viši rezultati na pojedinim tvrdnjama znače i veći inten-

4 Istraživanje provedeno u okviru izrade doktorske disertacije, Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet u Zagrebu (Livazović, 2011)

zitet zaštitnih utjecaja. Skala se sastoji od 4 subskale vezane za obitelj, vršnjake, školu i slobodno vrijeme: *Skala o obiteljskim odnosima* sadrži 5 tvrdnji, *Skala o vršnjačkim odnosima* sadrži 5 tvrdnji, *Skala o školskim odnosima* sadrži 5 tvrdnji, te *Skala o slobodnom vremenu* sadrži 15 tvrdnji (prilagođeno prema Ilišin, Radin, 2002).

Postupak

Ispitivanje je provedeno krajem šk. g. 2009./10. Anketiranje učenika izvršeno je u razredima za vrijeme trajanja nastave. Obuhvaćena su "a" i "b" odjeljenja s ciljem približno ravnomjerne zastupljenosti svih uzrasta i proporcionalne slojevitosti uzorka. U obradi podataka primijenjena je deskriptivna statistika, t-test za nezavisne uzorke, interkorelacijske, korelacijske usporedbe, te hijerarhijske regresijske analize. Podaci su obrađeni uz primjenu računalnog programa za statističku obradu podataka (SPSS).

REZULTATI

Medijske sklonosti ispitanika

Analiza medijskih sklonosti mladih prema sociodemografskim obilježjima pokazuje da s obzirom na negativne, obrazovne i zabavne sadržaje, postoje značajne razlike. Pritom negativni sadržaji (nasilje, akcijski sadržaji, pornografija, strava i užas) najviše privlače učenike trogodišnjih strukovnih škola, a najmanje gimnazijalce. Od negativnih sadržaja, nasilje redovito privlači 31,5%, pornografija 34,5%, a horor filmovi čak 47% mladih. Obrazovnim sadržajima najskloniji su učenici gimnazija, dok podjednako zanimaju učenike strukovnih škola. Vijesti redovito gleda 25%, obrazovni program 20%, dokumentarce 44,5% a kulturni program samo 11% mladih. Pokazalo se da postoji i značajna razlika u sklonosti zabavnim sadržajima koje najčešće gledaju učenici trogodišnjih strukovnih škola. Pritom, mlade najviše privlače zabavne emisije (83%), glazba (54%) i sport (48%). Rezultati na varijabli "Uporaba medija" pokazuju da mladi redovito najviše koriste mobitel (91%) i računala/ internet (86%). Televiziju redovito gleda 71% ispitanika. Od omiljenih aktivnosti s medijima, mladi najčešće slušaju glazbu (89%), zatim gledaju filmove (37%), igraju igrice (34%), slušaju radio (32%), dok od čestih aktivnosti najrjeđe čitaju knjige (27,5%). Ove rezultate može se protumačiti kao očekivane s obzirom na pretpostavljene razine postignuća, interesa i sklonosti između učenika različitih škola, ali i pokazatelje sličnih istraživanja o medijskim navikama mladih (Ilišin, Bobinac Marinović i Radin,

2001; Anderson, Bushman, 2001; Kunczik, Zipfel, 2006; Gentile, Saleem, Anderson, 2007). Iako rezultati na varijabli "Cyber zlostavljanje" pokazuju da 65% učenika nikad nije bilo izloženo zlostavljanju putem medija, 22% mladih je uznemiravalo druge, a čak 35% izvještava o primanju seksualnih ponuda putem medija od nepoznatih ljudi.

Analiza varijance prema vrsti škole ispitanika

Kako bi se usporedile različite vrste škola s obzirom na čestinu gledanja pojedinih sadržaja u medijima, proveden je niz jednosmjernih analiza varijanci. Pri tome su uspoređivane gimnazija, četverogodišnja i trogodišnja strukovna škola. Veličine poduzoraka s obzirom na vrstu škole kao niti njihove varijance nisu podjednake te je kao post hoc analiza odabrana Games-Howellova analiza (Tabachnick i Fidell, 2007). Analizama su utvrđene značajne razlike za sve varijable osim za *uporabu medija*, *cyber zlostavljanje*, *apsentizam* i *slobodno vrijeme*. Utvrđena je značajna razlika i s obzirom na obiteljske odnose [$F(2,726)=3,51$; $p<.05$]. Gimnazijalci pokazuju najmanje zadovoljstvo kvalitetom obiteljskih odnosa, dok je kod učenika 4-godišnjih strukovnih škola ono najveće. Analiza značajnosti razlika između škola s obzirom na vršnjačke odnose pokazala je značajne razlike [$F(2,723)=8,63$; $p<.001$]. Pri tomu učenici 3-godišnjih strukovnih škola pokazuju najmanje zadovoljstvo kvalitetom vršnjačkih odnosa. Usporedba značajnosti razlika između učenika s obzirom na odnos prema školi pokazala je značajne razlike [$F(2,726)=10,56$; $p<.001$]. Pri tomu su učenici 3-godišnjih strukovnih škola pokazali najniže rezultate, odnosno najveće nezadovoljstvo prema školi. Analizom je utvrđena značajna razlika između pojedinih škola s obzirom na čestinu gledanja *negativnih sadržaja* [$F(2,719)=65,02$; $p<.001$]. Pri tome gimnazijalce privlače najmanje, a najviše učenike trogodišnjih strukovnih škola. Usporedbom s obzirom na interes za *obrazovne sadržaje* dobivena je značajna razlika [$F(2,719)=5,55$; $p<.001$]. Pri tome gimnazijalce obrazovni sadržaji zanimaju značajno više i od učenika 3-godišnjih ($p<.01$) i od učenika 4-godišnjih strukovnih škola ($p<.01$). Analiza s obzirom na *zabavne sadržaje* utvrdila je značajnu razliku između učenika [$F(2,716)=4,81$; $p<.001$] trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola ($p<.01$). Pri tome učenici 4-g. strukovnih škola češće gledaju zabavne sadržaje. Usporedbom s obzirom na *nezadovoljstvo izgledom tijela* dobivena je značajna razlika [$F(2,726)=31,91$; $p<.001$], kojim su najzadovoljniji učenici 3-g., a najnezadovoljniji učenici 4-g. strukovnih škola. Usporedbom s obzirom na *strah od okoline* dobivena je značajna razlika [$F(2,729)=24,47$; $p<.01$].

Učenici 3-g. strukovnih škola pritom pokazuju najmanji strah od okoline, dok je on najveći kod učenika 4-godišnjih strukovnih škola. Analizom značajnosti razlika s obzirom na ovisnost o medijima dobivena je značajna razlika [$F(2,723)=12,32; p<.01$]. Učenici 4-godišnjih strukovnih škola pokazuju najveću, a učenici 3-godišnjih strukovnih škola najmanju ovisnost o medijima. Usporedbom učenika s obzirom na agresivnost dobivena je značajna razlika [$F(2,727)=27,73; p<.01$]. Učenici trogodišnjih strukovnih škola su značajno agresivniji od gimnazijalaca i učenika 4-godišnjih strukovnih škola. Analiza razlika s obzirom na ovisnosti o opijatima pokazala je značajne razlike [$F(2,728)=6,25; p<.01$]. Pri tome učenici 3-g. strukovnih škola najčešće koriste ovisnička sredstva, dok to najrjeđe čine učenici gimnazija. Utvrđene su razlike i s obzirom na rizično spolno ponašanje [$F(2,727)=40,36; p<.001$], kojemu su najskloniji učenici trogodišnjih strukovnih škola, dok učenici gimnazije najrjeđe pokazuju rizična seksualna ponašanja. Analiza značajnosti razlika između škola s obzirom na poremećaje u prehrani pokazala je značajne razlike [$F(2,731)=11,45; p<.01$]. Pri tome su učenici gimnazija najskloniji poremećajima u prehrani, dok ih najrjeđe manifestiraju učenici trogodišnjih strukovnih škola.

Analiza varijance prema školskom uspjehu ispitanika

Analizama su utvrđene značajne razlike za većinu varijabli osim za obrazovne sadržaje, zabavne sadržaje, uporabu medija, ovisnost o medijima, cyber zlostavljanje, obiteljske odnose, vršnjačke odnose i slobodno vrijeme. Učenici najnižih školskih postignuća značajno su najskloniji negativnim sadržajima [$F(4,717)=8,75; p<.01$], značajno su agresivniji [$F(4,725)=3,59; p<.01$], koriste značajno najviše opijata [$F(4,726)=11,03; p<.01$], te su značajno skloniji rizičnom spolnom ponašanju [$F(4,727)=13,24; p<.01$] i apsentiranju iz škole [$F(4,729)=9,07; p<.01$]. Učenici najvišeg školskog postignuća su značajno najnezadovoljniji vlastitim tijelom i izgledom [$F(4,724)=7,11; p<.01$], osjećaju najveći strah od okoline [$F(4,727)=4,38; p<.01$], pokazuju značajno najčešće, poremećaje u prehrani [$F(4,729)=5,12; p<.01$]. Usporedba prema školskom uspjehu s obzirom na odnos prema školi pokazala je značajne razlike [$F(4,724)=15,44; p<.01$]. Pri tome najveće zadovoljstvo kvalitetom odnosa prema školi očekivano iskazuju odlični učenici, dok svoj odnos prema školi najslabije vrednuju učenici dovoljnog školskog uspjeha.

T-test prema dobi ispitanika

S ciljem usporedbe ispitanika s obzirom na dob, proveden je niz t-testova za nezavisne uzorke. Pri

tome je varijabla dobi rekodirana i podijeljena u dihotomnu, gdje su ispitanici u dobi od 15 i 16 g. svrstani u mlađe, a ispitanici u dobi od 17 i više godina u starije adolescente.

Tablica 1. Dobne razlike između ispitanika

Varijable	Dobne skupine	N	M	SD	t-vrijednost
Negativni sadržaji	Mlađi	274	6,34	2,93	2.12*
	Stariji	448	5,85	3,00	
Obrazovni sadržaji	Mlađi	271	6,62	2,75	2.94**
	Stariji	451	7,29	3,04	
Rizično spolno ponašanje	Mlađi	276	1,57	2,81	3.18**
	Stariji	456	2,28	3,01	
Apsentizam	Mlađi	278	3,38	2,56	4.79***
	Stariji	456	4,33	2,62	

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Utvrđene su značajne razlike za varijable negativni medijski sadržaji, obrazovni sadržaji, rizično seksualno ponašanje i apsentizam. Pritom u prosjeku mlađi sudionici više gledaju negativne medijske sadržaje, dok stariji ispitanici više gledaju obrazovne sadržaje, ali i pokazuju učestalije rizično seksualno ponašanje te više apsentiraju iz škole (tablica 1.).

T-test prema spolu ispitanika

S ciljem usporedbe mladića i djevojaka na ispitivanim varijablama proveden je niz t-testova za nezavisne uzorke. Razlike nisu utvrđene na sljedećim varijablama: uporaba medija, apsentizam, ovisnost o opijatima, cyber zlostavljanje i obiteljski odnosi. Pri tome mladići postižu viši rezultat od djevojaka na varijablama negativni i obrazovni sadržaji, dok djevojke više privlače zabavni sadržaji, očekivano su puno nezadovoljnije izgledom vlastitog tijela, izražavaju veću ovisnost o medijima i strah od okoline, te češće poremećaje u prehrani od mladića. Usporedba s obzirom na agresivnost pokazala je da su mladići očekivano agresivniji od djevojaka, te su skloniji rizičnom seksualnom ponašanju. Utvrđena je i značajna razlika s obzirom na vršnjačke, školske i slobodnovremenske odnose, koje djevojke ocjenjuju kvalitetnijim od mladića (tablica 2.).

Hijerarhijska regresijska analiza sociodemografske, medijske, rizično-zaštitne i eksternalno-internalne dimenzije

S ciljem istraživanja značajnosti udjela sociodemografskih, medijskih, rizično-zaštitnih i eksternalno-internalnih dimenzija u objašnjenju ukupne varijance rizičnih ponašanja, provedena je regresij-

Tablica 2. Razlike ispitanika prema spolu

	Spol	N	M	SD	t-vrijednost
Negativni sadržaji	Muško	418	7,51	2,52	18,99***
	Žensko	303	4,01	2,32	
Obrazovni sadržaji	Muško	418	7,29	2,89	2,78**
	Žensko	303	6,68	3,00	
Zabavni sadržaji	Muško	416	11,10	3,52	4,86***
	Žensko	302	12,35	3,19	
Nezadovoljstvo tijelom	Muško	427	3,26	3,87	13,66***
	Žensko	301	7,81	5,11	
Strah od okoline	Muško	425	1,78	2,27	12,63***
	Žensko	306	4,19	2,89	
Ovisnost o medijima	Muško	421	8,03	4,45	4,48***
	Žensko	304	9,45	3,87	
Agresivnost	Muško	424	5,79	4,68	7,04***
	Žensko	305	3,49	3,85	
Rizično spolno ponašanje	Muško	425	2,51	3,29	5,44***
	Žensko	306	1,32	2,26	
Poremećaji u prehrani	Muško	427	1,36	3,12	5,30***
	Žensko	306	2,68	3,57	
Vršnjački odnosi	Muško	420	16,38	2,96	6,93***
	Žensko	305	17,76	2,19	
Školski odnosi	Muško	423	9,92	4,70	4,84***
	Žensko	305	11,48	3,66	
Slobodno vrijeme	Muško	411	28,60	6,72	3,35**
	Žensko	299	30,20	5,57	

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

ska analiza. U prvom koraku ispitalo se prediktorske vrijednosti sociodemografskih varijabli, u drugom koraku uvrštene su varijable rizično-zaštitne dimenzije, u trećem koraku varijable vremensko-sadržajne dimenzije medija, dok su u četvrti blok s ciljem ispitivanja komorbiditetnih poveznica rizičnih ponašanja uvrštene varijable internalno-eksternalne dimenzije rizičnih ponašanja (tablica 3.). Od sociodemografskih varijabli, spol je prediktor agresivnog i rizičnog seksualnog ponašanja za mladiće ($p < .001$), te cyber zlostavljanja, poremećaja u prehrani, apsentizma, ovisnosti o medijima i nezadovoljstva tjelesnim izgledom za djevojke ($p < .001$). Dob je prediktor agresivnog ponašanja za mlade ($p < .05$), te rizičnog seksualnog ponašanja i apsentizma za starije ispitanike ($p < .001$). Školski uspjeh je prediktor rizičnog seksualnog ponašanja i apsentizma za učenike slabijeg, te poremećaja u prehrani ($p < .01$), ovisnosti o medijima i nezadovoljstva tjelesnim izgledom za učenike višeg školskog postignuća ($p < .05$). Niža naobrazba majke prediktor je straha od okoline i nezadovoljstva tjelesnim izgledom ($p < .01$), a viša naobrazba majke poremećaja u prehrani ($p < .01$). Niža naobrazba oca prediktor je rizičnih seksualnih ponašanja ($p < .01$), te apsentizma za djecu obrazovanih očeva ($p < .001$).

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijable sociodemografskih obilježja ispitanika

Kriterij	Prediktor				
	Spol	Dob	Naobrazba otac	Naobrazba majka	Školski uspjeh
Agresivnost	-,24***	-,08*	/	/	/
Ovisnost o opijatima	/	/	/	/	/
Cyber zlostavljanje	,14***	/	/	/	/
Riz. seks. ponašanje	-,15***	,16***	-,10**	/	-,17***
Poremećaji u prehrani	,19***	/	/	,10**	,12**
Apsentizam	,22***	,17***	,12***	/	-,21***
Ovisnost o medijima	,26***	/	/	/	,08*
Nezad. tjel. izgledom	,50***	/	/	-,09**	,08*
Strah od okoline	,47***	/	/	-,12**	/

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Kvalitetniji obiteljski, vršnjački i školski odnosi u pravilu su negativni prediktori rizičnih ponašanja (tablica 4.). Lošiji vršnjački odnosi predviđaju veću sklonost nizu rizičnih ponašanja ($p < .001$). Lošiji obiteljski odnosi prediktor su ovisnosti o opijatima ($p < .05$), izloženosti cyber zlostavljanju ($p < .001$) i sklonosti apsentiranju ($p < .05$). Kvalitetnije slobodno vrijeme predviđa češće rizično seksualno ponašanje ($p < .001$), apsentizam ($p < .01$) i izloženost cyber zlostavljanju ($p < .01$), ali i manju ovisnost o medijima i strah od okoline ($p < .01$).

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijable rizično-zaštitne dimenzije ponašanja

Kriterij	Prediktor			
	Vršnjački odnosi	Obiteljski odnosi	Školski odnosi	Slobodno Vrijeme
Agresivnost	-,22***	/	-,21***	/
Ovisnost o opijatima	/	-,10*	-,15***	/
Cyber zlostavljanje	-,27***	-,13***	/	,11**
Riz. seks. ponašanje	-,11**	/	-,11**	,13***
Poremećaji u prehrani	-,17***	/	,10*	/
Apsentizam	/	-,08*	-,30***	,10**
Ovisnost o medijima	-,21***	/	-,19***	-,10**
Nezad. tjel. izgledom	-,23***	/	-,08*	/
Strah od okoline	-,24***	-,07*	,11**	-,10**

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Sklonost negativnim sadržajima pozitivan je prediktor niza najtežih rizičnih ponašanja ($p < .001$). Obrazovni sadržaji negativno predviđaju ovisnost o medijima ($p < .05$), dok sklonost zabavnim sadržajima pozitivno prediktira rizično seksualno ponašanje ($p < .05$), ovisnost o medijima ($p < .01$) i strah od okoline ($p < .05$). Češća uporaba medija predviđa i veću ovisnost o medijima ($p < .001$), ali i negativno prediktira izloženost cyber zlostavljanju i rizično seksualno ponašanje ($p < .05$) (tablica 5.).

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijable vremensko-sadržajne dimenzije medija

Kriterij	Prediktor			
	Negativni sadržaji	Obrazovni sadržaji	Zabavni sadržaji	Uporaba medija
Agresivnost	,32***	/	/	/
Ovisnost o opijatima	,27***	/	/	/
Cyber zlostavljanje	,11*	/	/	-,09*
Riz. seks. ponašanje	,19***	/	,08*	-,09*
Poremećaji u prehrani	/	/	/	/
Apsentizam	,19***	/	/	/
Ovisnost o medijima	/	-,08*	,10**	,29***
Nezad. tjel. izgledom	/	/	/	/
Strah od okoline	/	/	,12*	/

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Zanimljivo, ovisnost o medijima, kao internalizirano rizično ponašanje, pokazuje višestruke prediktivne vrijednosti, pri čemu predviđa sva ostala rizična ponašanja (tablica 6.). Veća ovisnost o medijima jedino predviđa rjeđe rizično seksualno ponašanje ($p < .05$).

Tablica 6. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijablu "Ovisnost o medijima"

Kriterij	Prediktor
	Ovisnost o medijima
Agresivnost	,09*
Ovisnost o opijatima	,19***
Cyber zlostavljanje	,12**
Rizično seksualno ponašanje	-,09*
Poremećaji u prehrani	,10*
Apsentizam	,15***
Nezadovoljstvo tjelesnim izgledom	,15***
Strah od okoline	,09**

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Spol i dob prediktori su agresivnog ponašanja za muške ($p < .001$) i mlađe ispitanike ($p < .05$), kao i lošiji vršnjački i školski odnosi ($\beta = .32$, $p < .001$). Sklonost negativnim medijskim sadržajima najbolji je prediktor agresivnog ponašanja ($p < .001$). Utvrđena je i prediktivna povezanost s nizom eksternaliziranih rizičnih ponašanja (tablica 7.).

Tablica 7. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijablu "Agresivnost" ($N = 736$)

Kriterij Agresivnost	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
Prediktori	β	β	β	β
Spol	-,24***	-,16***	-,02	-,04
Dob	-,08*	-,08*	-,04	-,09**
Vršnjački odnosi		-,22***	-,21***	-,17***
Školski odnosi		-,22***	-,13***	-,08*
Negativni sadržaji			,32***	,24***
Ovisnost o medijima			,09*	,05
Ovisnosti opijati				,10**
Cyber zlostavljanje				,11**
Rizično seks. ponašanje				,11**
Apsentizam				,13***
R ² (značajnost <i>F</i> omjera za promjenu R ²)	,074	,185	,265	,342

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Lošiji školski uspjeh predviđa veću ovisnost o opijatima ($p < .001$), dok spol postaje značajan tek uz kontroliranje medijske dimenzije ($p < .01$). Najboljim prediktorom ovisnosti o opijatima pokazuje se sklonost negativnim sadržajima ($\beta = .27$, $p < .001$), uz ovisnost o medijima ($p < .001$). Utvrđena je i prediktivna povezanost s eksternaliziranim rizičnim ponašanjima (tablica 8.).

Spol, dob i školski uspjeh prediktiraju rizično seksualno ponašanje za mladiće starije dobi i lošijeg školskog postignuća ($p < .001$), čiji su očevi niže naobrazbe ($p < .05$). Rizično seksualno ponašanje prediktiraju i lošiji vršnjački i školski odnosi, ali i kvalitetnije ili aktivnije provođenje slobodnog vremena ($p < .001$). Uz prediktivne odnose s nizom rizičnih ponašanja, rizično seksualno ponašanje pozitivno predviđa i veća sklonost negativnim i zabavnim sadržajima (tablica 10.). Spol ($p < .001$) i školski uspjeh ($p < .01$) prediktori su poremećaja u prehrani za djevojke višeg školskog postignuća koje su nezadovoljnije vršnjačkim odnosima ($p < .001$). Najveći pojedinačni prediktor utvrđen u cijelom istraživanju (tablica 9.) je nezadovoljstvo tjelesnim izgledom kao internalizirana (pasivna) sastavnica aktivnog poremećaja u prehrani ($\beta = .55$, $p < .001$).

Tablica 8. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijablu "Ovisnost o opijatima" (N = 736)

Ovisnost o opijatima	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
Prediktori	β	β	β	β
Spol	-,02	,01	,14**	,15**
Školski uspjeh	-,23***	-,21***	-,21***	-,15***
Obiteljski odnosi		-,10*	-,08	-,04
Školski odnosi		-,15***	-,08	-,00
Negativni sadržaji			,27***	,15***
Ovisnost o medijima			,14***	,12**
Rizično seks. ponašanje				,26***
Apsentizam				,16***
Agresivnost				,11**
R² (značajnost F omjera za promjenu R ²)	,065	,105	,180	,303

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablica 9. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijablu "Poremećaji u prehrani" (N = 736)

Poremećaji u prehrani	1.korak	2.korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Spol	,16***	,19***	,12*	,13**
Naobraz. majke	,06	,07	,06	,10**
Školski uspjeh	,12**	,08	,07	,05
Vršnjački odnosi		-,17***	-,15***	-,02
Školski odnosi		,07	,07	,10*
Ovisnost o medijima			,10*	-,01
Nezad. tjel. izgledom				,55***
R² (značajnost F omjera za promjenu R ²)	,055	,094	,113	,329

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablica 10. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za varijablu "Rizično seksualno ponašanje" (N = 736)

Rizično seksualno ponašanje	1.korak	2.korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Spol	-,15***	-,13***	-,04	-,12*
Dob	,14***	,13***	,16***	,14***
Naobraz. oca	-,10*	-,10*	-,08*	-,10**
Školski uspjeh	-,17***	-,16***	-,14***	-,08*
Vršnjački odnosi		-,11**	-,11**	-,03
Školski odnosi		-,11**	-,07	-,02
Slobodno vrijeme		,13***	,12**	,07
Negativni sadržaji			,19***	,05
Zabavni sadržaji			,06	,08*
Uporaba medija			-,09*	-,08*
Ovisnost o medijima			-,01	-,09*
Agresivnost				,11**
Ovisnost opijati				,25***
Cyber zlostavljanje				,22***
R² (značajnost F omjera za promjenu R ²)	,114	,152	,180	,322

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Spol, dob, naobrazba oca i školski uspjeh prediktori su apsentizma za djevojke, starije ispitanike lošijih školskih postignuća čiji su očevi više naobrazbe. Loš odnos prema školi najbolje prediktira apsentizam ispitanika ($\beta=.30$, $p<.001$). Veća sklonost negativnim sadržajima i veća ovisnost o medijima ($p<.001$) predviđaju veći apsentizam (tablica 11.).

Tablica 11. Sažetak hijerarhijske regresijske analize za prediktore varijable "Apsentizam" ($N = 736$)

Apsentizam	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Spol	,10*	,14***	,20***	,22***
Dob	,16***	,15***	,17***	,15***
Naobraz. oca	,11**	,11**	,12***	,12***
Školski uspjeh	-,21***	-,16***	-,16***	-,11**
Obiteljski odnosi		-,08*	-,06	-,03
Školski odnosi		-,30***	-,26***	-,22***
Slobodno vrijeme		,10**	,09*	,05
Negativni sadržaji			,19***	,07
Ovisnost o medijima			,15***	,12**
Nezad. tjel. izgledom				-,09*
Agresivnost				,13***
Ovisnost opijati				,15***
Cyber zlostavljanje				,12**
R² (značajnost <i>F</i> omjera za promjenu R ²)	,098	,201	,246	,324

Bilješka * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

RASPRAVA

Razlike ispitanika na mjerama sociodemografskih obilježja s obzirom na vremensko-sadržajnu dimenziju medija, internalno-eksternalnu i rizično-zaštitnu dimenziju ponašanja.

Sociodemografske varijable objašnjavaju od minimalnih 1% do čak 22,1% varijance za neka rizična ponašanja (tablica 12.). Naše istraživanje pokazuje da su, s obzirom na spol, eksternalizirani oblici rizičnih ponašanja češći u dječaka, dok je prevalencija internaliziranih problema učestalija kod djevojčica. Takvi su rezultati u skladu s nizom istraživanja rizičnih ponašanja adolescenata (prema Bouillet i Uzelac, 2007). Mladići su skloniji rizičnom seksualnom ponašanju ($p<.001$), te su značajno agresivniji ($p<.001$), dok su djevojke sklonije nezadovoljstvu tjelesnim izgledom ($p<.001$), osjećaju veći strah od okoline ($p<.001$), ovisnije su o medijima ($p<.001$), ali i češće manifestiraju poremećaje u prehrani ($p<.001$). Naime, heuristička je činjenica da su antisocijalna ponašanja muški fenomen, to jest muškarci su u mnogo većem broju, mnogo češće i mnogo konzistentniji počinitelji svih tipova antisocijalnih djela (Giordano, Cernkovich, 1997, Singer, Mikšaj-Todorović, 1993, prema Livazović, 2011, 290). Kod mladića je također češća pojava komorbiditeta eksternaliziranih i internaliziranih rizičnih ponašanja (prema Oland i Shaw, 2005), te dječaci postižu veće rezultate na obilježjima poremećaja sa suprotstavljanjem i prkošenjem i hiperaktivnosti (Stormont, 2002).

I rezultati ovog istraživanja pokazuju da je kod adolescenata s izraženim eksternaliziranim rizičnim ponašanjima pojačano prisutan čimbenik traženja uzbuđenja za koji je utvrđena snažna povezanost s različitim oblicima rizičnih ponašanja djece i mladih, uključujući pijenje alkohola, pušenje cigareta i zlouporabu ostalih psihoaktivnih tvari (Romer i Hennessy, 2007, prema Mihić, Bašić, 2008). Analiza rezultata značajnosti razlika između ispitanika s obzirom na *medijske sklonosti* pokazala je da su mladići skloniji negativnim ($p<.001$) i obrazovnim medijskim sadržajima ($p<.001$), dok djevojke više privlače medijski sadržaji zabavnog karaktera ($p<.001$). Ovo je moguće protumačiti na mjerama negativnih sadržaja kojima su zbog dinamičnog karaktera i akcijskih sadržaja, skloniji mladići. Takvi su nalazi u skladu s višegodišnjim istraži-

Tablica 12. Udio objašnjene varijance kriterija s obzirom na ispitivane dimenzije uključene u hijerarhijsku regresijsku analizu

Kriterij	Agres.	Ovisn. opijati	Cyber zlost.	Riz. seks. ponašanje	Por. u prehr.	Apsent.	Ovis. o mediji	Nez. tjel. izgled.	Strah od okoline
Prediktor	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Medijska dimenzija	8	7,5	2,5	3	2	4,5	11,5	2,5	2
Sociodemogr. obilježja	7,5	6,5	1	11,4	5,5	10	3,2	22,1	20
Rizično-zaštitna dimenzija	11	4	10,8	3,8	4,1	10,3	8,3	4,8	7,5
Ekster.-internalna dimenzija	7,7	12,3	12	14,2	21,6	7,8	6,1	18,2	3,4
Ukupno	34,2	30,3	26,2	32,2	32,9	32,4	29	47,9	32,8

vanjima o medijskim sklonostima između spolova (Strasburger, 1995; Berkowitz, 1988). Međutim, iznenađuje značajna razlika u korist mladića na mjerama obrazovnih, te djevojaka na mjerama zabavnih sadržaja, koja se može objasniti kao utilizaciju medija za socijalnu orijentaciju mladih adolescenata. Dakle, adolescenti ulaze u kritičnu fazu razvoja identiteta kojeg obilježava pomak od identifikacije s roditeljima prema postupnoj autonomiji ili individualizaciji (Giles, Maltby, 2004). Tada medijske ličnosti zauzimaju važnu ulogu, s obzirom da mladima nude niz identiteta koje mogu preuzeti, te tako iskusiti promišljanje i djelovanje u različitim životnim situacijama, poput prigoda za razvijanje spolnih uloga, stavova i uvjerenja kao i učenja seksualnih i romantičnih ponašajnih skripti. Naime, djevojke će češće gledati serije za mlade i zabavne sadržaje jer u njima očekuju informacije, ali i potvrdu vlastitih očekivanja o društveno poželjnom ponašanju i trendovima, kao što mladići više teže agresivnijim, tradicionalno muževnijim sadržajima. Prije svega jer u njima nalaze muške uzore koji nose i demonstriraju obilježja tradicionalno maskulinog ponašanja. Lösel i Bliesener (2003, 169) tvrde da, iako nije potvrđen uzročno-posljedični odnos između konzumiranja nasilnih predodžbi i spremnosti na nasilje, vrlo je vjerojatan pojačavajući učinak takvih predodžbi kod mladih spremnih na nasilje. Njihovi rezultati potkrepljuju činjenicu (ibid, 2003, 151) "da mladi koji su skloni agresiji daju prednost sadržajima koji usmjeravaju i pojačavaju njihove već postojeće dispozicije", što potvrđuju dugogodišnja longitudinalna istraživanja o pozitivnoj korelaciji između izloženosti nasilnim sadržajima i agresivnosti u stvarnom životu (Anderson, 1977; Bachrach, 1986; Belson, 1978; Chaffee, 1972; Comstock, 1980; Eron, 1963; Eysenck, Nias, 1978; Eron i sur., 1972; Huesmann i sur., 1973; Huesmann, 1982; Huesmann, Eron, 1986; Huesmann, Lagerspetz, Eron, 1984; Milavsky i sur., 1982; Singer i Singer, 1981). Slično kao i kod iskustva s agresijom u obitelji, i u skupini promatrača može se učvrstiti agresija u vezi sa socijalnom preradom informacija. Pritom, djelovanje medija koji potiču nasilje puno je vjerojatnije kada se radi o obitelji koja pruža malo emotivne potpore. Zanimljivo je da su naši rezultati pokazali negativnu povezanost sklonosti negativnim i obrazovnim sadržajima, odnosno, da sklonost jednima znači manju privlačnost drugih. Prema *dobi*, utvrđeno je da stariji adolescenti (17, 18 g. i više) značajno češće manifestiraju eksternalizirana rizična ponašanja poput češćeg rizičnog seksualnog ponašanja ($p < .01$) i izraženijeg apsentiranja iz škole ($p < .001$). Primjerice, iako bez značajnih razlika, naši rezultati

pokazuju izraženu ovisnost mladih o opijatima - redovito puši i pije 32% mladih, pri čemu cigarete nikad nije probalo 48%, a alkohol samo 11% mladih. Marihuana i hašiš je koristilo 21% mladih, pritom ih redovito uzima njih oko 3%. Amfetamini, tabletiranje i snifanje su vrlo rijetki, tako da ih 95% mladih nikada nije uzimalo, a redovito to čini manje od 1% mladih, što je svakako ohrabrujuće u odnosu prema pokazateljima za alkohol i cigarete. S obzirom na *vrstu škole*, ispitanici se značajno razlikuju na svim ostalim varijablama. Ajduković (1988) ističe da je najrizičnija vrsta škole za antisocijalna ponašanja trogodišnja stručna škola, dok se za ponašanje tipa krađe gimnazija pokazala rizičnijom nego četverogodišnja stručna škola. Iako se u našem istraživanju očekivalo da eksternalizirana rizična ponašanja budu najzastupljenija kod učenika trogodišnjih strukovnih škola, rezultati su pokazali zanimljivu polarizaciju. Analiza i usporedba rezultata na mjerama internaliziranih rizičnih ponašanja pokazala je, suprotno očekivanjima, kako najviše rezultate na sve tri varijable, "Nezadovoljstvo tjelesnim izgledom" ($p < .001$), "Strah od okoline" ($p < .01$), "Ovisnost o medijima" ($p < .01$) pokazuju učenici četverogodišnjih strukovnih škola. Pri tome su najnezadovoljniji izgledom vlastita tijela, pokazuju najveći strah od okoline te najveću ovisnost o medijima. Zanimljivo, jer ovakav nalaz bi se mogao protumačiti kroz međudjelovanje sve tri ispitivane varijable. Mladi koji su nezadovoljni izgledom vlastita tijela pokazuju veći strah od okolnog svijeta, stoga rjeđe izlaze te tako više vremena provode s medijima. Istovremeno, utvrđena značajna razlika na sve tri varijable obrnuto je proporcionalna za učenike trogodišnjih strukovnih škola, jer oni pokazuju značajno najmanji strah od okoline, najzadovoljniji su izgledom vlastita tijela te izvještavaju o najmanjoj ovisnosti o medijima. Gimnazijalci su najnezadovoljniji obiteljskim odnosima ($p < .05$), te najskloniji poremećajima u prehrani ($p < .01$), dok su učenici trogodišnjih strukovnih škola najagresivniji ($p < .01$), najskloniji ovisnostima o opijatima ($p < .01$) i najrizičnijeg seksualnog ponašanja ($p < .001$). Varijabla "Uporaba opijata" pokazuje da postoji značajna razlika između učenika različitih škola, pri čemu ih ispitanici iz trogodišnjih strukovnih škola koriste najčešće, a gimnazijalci najrjeđe. Učenici trogodišnjih strukovnih škola su i značajno skloniji rizičnom seksualnom ponašanju, koje je najrjeđe kod gimnazijalaca. Međutim, kada se radi o poremećajima u prehrani, tada su oni značajno najučestaliji kod učenika gimnazija, dok su najrjeđi kod učenika trogodišnjih strukovnih škola. Iako su poremećaji u prehrani značajno povezani i s drugim čimbenicima, učenici gimnazije vjerojatno osjećaju

veći društveni i vršnjački pritisak te potrebu za izvršnošću i u smislu tjelesnog izgleda. Slična dihotomna podjela utvrđena je s obzirom na *školski uspjeh*. Učenici najnižeg školskog postignuća značajno su skloniji negativnim sadržajima ($p < .01$), te najtežim eksternaliziranim rizičnim ponašanjima – agresivnom ($p < .01$), rizičnom seksualnom ($p < .01$), ovisničkom ($p < .01$) i apsentirajućem ponašanju ($p < .01$). Istovremeno, ispitanici najvišeg školskog uspjeha osjećaju značajno veći strah od okoline ($p < .01$), te najveće nezadovoljstvo tjelesnim izgledom ($p < .01$) i najizraženije poremećaje u prehrani ($p < .01$).

Povezanost sociodemografskih obilježja s vremensko-sadržajnom dimenzijom uporabe medija, internalno-eksternalnom i rizično-zaštitnom dimenzijom ponašanja

U hrvatskom uzorku i po pojavnosti i učestoci ponavljanja devijantno je ponašanje omjerom naglašenije u smjeru veće muške zastupljenosti. Valja, međutim, napomenuti da je općenito zabilježen trend, u posljednja dva desetljeća, sve većeg uključivanja ženskih osoba, posebice u adolescentnoj dobi, u sve oblike antisocijalnih ponašanja i socijalnih devijacija (Clinard i Meier, 1998; prema Šakić, Franc i Mlačić, 2002), što pokazuje i ovi rezultati. *Spol* se pokazuje prediktorom agresivnog ($\beta = .24$, $p < .001$) i rizičnog seksualnog ponašanja ($\beta = .15$, $p < .001$) za mladiće, te niza rizičnih ponašanja za djevojke, poput ovisnosti o opijatima ($\beta = .14$, $p < .001$), cyber zlostavljanja ($\beta = .13$, $p < .001$, uz kontrolu rizično-zaštitnih odnosa), apsentizma ($\beta = .22$, $p < .001$), nezadovoljstva tjelesnim izgledom ($\beta = .44$, $p < .001$), poremećaja u prehrani ($\beta = .16$, $p < .001$), straha od okoline ($\beta = .42$, $p < .001$) i ovisnosti o medijima ($\beta = .15$, $p < .001$). Dakle, dok su djevojke sklonije poremećajima u prehrani, mladići su češće agresivni i skloniji rizičnom seksualnom ponašanju. Rezultati ovog istraživanja usporedivi su i u skladu s istraživanjem o rizičnim spolnim aktivnostima adolescenata na uzorku od 2500 adolescenata koje pokazuje veću sklonost rizičnom seksualnom ponašanju mladića (Slap i sur., 2003, 4). Jedan od razloga može biti visoka pozitivna povezanost uporabe alkohola, marihuane i drugih opijata s rizičnim seksualnim ponašanjem mladića (Cooper, 2002), ali i agresivnosti, izloženosti cyber zlostavljanju i negativnim medijskim sadržajima, kako pokazuju naši rezultati. Budući da se usporedbom rezultata pokazala značajna razlika između mladića i djevojka na sve tri varijable internaliziranih rizičnih ponašanja, pri čemu su djevojke nezadovoljnije vlastitim tjelesnim izgledom, izvještavaju o većem strahu od okoline ali i većoj ovisnosti o medijima od mladića,

može se istaknuti zanimljiva povezanost nezadovoljstva vlastitim tjelesnim izgledom sa strahom od okoline te ovisnošću o medijima kod djevojaka, koje je identično za rezultate ispitanika četverogodišnjih strukovnih škola na istim ispitivanim varijablama. Djevojčice su možda kritičnije prema svojem tjelesnom izgledu, jer im se on, tijekom procesa socijalizacije, prenosi kao važniji aspekt slike o sebi, a njih se više i socijalizira da budu marljivije u školi i dobro se ponašaju. Rezultati koji pokazuju veće nezadovoljstvo djevojaka vlastitim tjelesnim izgledom u skladu su s istraživanjem koje ističe kako dječaci postižu značajno veće rezultate na skali zadovoljstva tjelesnim izgledom (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić i Franz, 2000). Kada se radi o strahu od okoline, prema Vulić Prtorić (2002) djevojčice općenito imaju veći broj strahova i strahuju u većoj mjeri od dječaka. Djeca i adolescenti najčešće se boje da se nešto ne dogodi osobama koje vole, boje se smrti i umiranja općenito, brinu zbog vlastite budućnosti i sudbine čovječanstva, a također strahuju i od opasnih osoba koje bi ih mogle ozlijediti (Vulić Prtorić, 2002). Međutim, naši rezultati pokazuju i općeniti strah od okoline koji je povezan s ovisnošću o medijima. Dakle, jedan oblik povezanosti može se objasniti činjenicom da takvi mladi rjeđe izlaze, pa stoga više vremena provode s medijima. Drugi, međutim, možda ukazuje da je upravo vrijeme i značaj koji pridaju medijima, kao i informacijama ili sadržajima kojima su izloženi uzrok povećanom nepovjerenju i strahu od okoline. *Dob* je prediktor agresivnog ponašanja ($\beta = .08$, $p < .05$) i nezadovoljstva tjelesnim izgledom ($\beta = .06$, $p < .05$) kod mlađih ispitanika, što je razumljivo s obzirom na još nerazvijene strategije rješavanja problema te intenzivne tjelesne promjene adolescenata. *Dob* je prediktor i rizičnog seksualnog ponašanja ($\beta = .14$, $p < .001$) te apsentizma ($\beta = .16$, $p < .001$) za starije adolescente, što može biti vrlo zanimljivo pri tempiranju kritičnih faza primjene modela preventivnog djelovanja.

Povezanost rizičnih ponašanja i rizično-zaštitnih odnosa s vremensko-sadržajnom dimenzijom medija

Sastavnice vremensko-sadržajne dimenzije medija - negativni, zabavni sadržaji i uporaba medija, u pravilu se pokazuju pozitivnim prediktorima različitih rizičnih ponašanja, što znači da većom izloženošću, korištenjem ili sklonosti medijima i određenim medijskim sadržajima, raste i sklonost manifestiranju rizičnih ponašanja (tablica 5.). Negativni sadržaji (nasilje, pornografija, mučenje, akcija) isključivo su pozitivan prediktor agresivnosti ($\beta = .32$, $p < .001$), ovisnosti o opijatima ($\beta = .27$,

$p < .001$), rizičnog seksualnog ponašanja ($\beta = .19$, $p < .001$) i apsentizma ($\beta = .19$, $p < .001$) kod adolescenata. Međutim, teško je utvrditi jesu li adolescenti inače skloniji rizičnom ponašanju privučeni takvim medijskim sadržajima, ili se radi o djelovanju tih sadržaja na njihovu sklonost manifestaciji rizičnih ponašanja putem imitacije, preuzimanjem uloga ili poistovjećivanjem s viđenim. I dok brojna istraživanja potvrđuju pozitivnu korelaciju, koja je utvrđena i u ovom istraživanju ($r = .41$, $p < .001$), uzročno-posljedičan odnos ipak je podložan brojnim individualnim, situacijskim i okolinskim faktorima. Longitudinalno 22-godišnje istraživanje na 875 ispitanika osnovnoškolske dobi pokazalo je pozitivnu korelaciju između stvarne agresivnosti i medijskih interesa osmogodišnjih dječaka ($r = .21$, $p < .011$). Iako nakon 10 godina nije utvrđena pozitivna korelacija između medijskih interesa i agresivnog ponašanja 18-godišnjih ispitanika za oba spola, medijski interesi dječaka u dobi od 8g. bili su pozitivan prediktor njihovog agresivnog ponašanja u dobi od 18.g. ($r = .31$, $p < .001$) (Eron i sur., 1972). Ohrabrujuće je da su u našem istraživanju obrazovni sadržaji negativan prediktor ovisnosti o medijima ($\beta = -.08$, $p < .05$). Dakle, adolescenti koji češće gledaju emisije obrazovnog karaktera izvještavaju o manjoj važnosti i ovisnosti o medijima u njihovim životima. Ili su adolescenti skloniji obrazovnim sadržajima medijski kompetentniji i pismeniji, a to se može pretpostaviti (najviše gimnazijalci i djeca visokoobrazovanih roditelja, više stariji adolescenti i mladići, ispitanici koji su manje agresivni, te izvještavaju i o kvalitetnijim vršnjačkim odnosima i slobodnovremenskim aktivnostima), ili obrazovni sadržaji (te obrazovaniji roditelji) osim veće količine i kvalitete informacija koju donose, utječu na kritičnost i misaonu refleksiju gledatelja koja se smatra jednom od osnovnih sastavnica medijske kompetencije. Zabavni sadržaji pozitivan su prediktor rizičnom seksualnom ponašanju ($\beta = .08$, $p < .05$), ovisnosti o medijima ($\beta = .10$, $p < .01$) i strahu od okoline ($\beta = .12$, $p < .01$). S obzirom da mladi, prema istraživanju Ilišin i sur. (2001), u medijima najčešće traže zabavu, povezanost takvih sadržaja s ovisnošću o medijima se čini logičnom. Postavlja se, međutim pitanje, zašto veća sklonost zabavnim medijskim sadržajima prati povećanje straha od okoline ili seksualnog rizičnog ponašanja? Moguće objašnjenje je u činjenici da su zabavni sadržaji, dakle glazbeni spotovi, humoristične serije za mlade, reality emisije, reklame, komedije i drugi filmovi za mlade prepuni različitih seksualno ambivalentnih, stereotipno profiliranih i drugih po mlade razvojno upitnih predodžbi i poruka. Današnji idoli

iz glazbenih video spotova ili emisija za mlade, koje ih od svih sadržaja najviše privlače, seksualnu provokativnost i permisivnost nose gotovo kao "*raison d'être*". Naglašena uloga tjelesnosti i seksualne slobode, koju se u medijima najviše povezuje i cilja na mladima atraktivne ideale poput autonomije, nespuntanosti, zrelosti ili slobode izbora, ali i suvremeni voajerizam i senzacionalizam u izričaju medija pod krilaticom "vidjeti i biti viđen", neki su od razloga zašto danas mladi, posebno u zabavnim (ali, ne isključivo) emisijama, časopisima za mlade, reklamama ili nekontroliranim mogućnostima interneta uče o međuljudskim odnosima, spolnim ulogama i životu općenito. Istovremeno, isti sadržaji kod mladih su povezani i s osjećajem straha od okoline, što s obzirom na kvalitetu sadržaja i tematiku nije iznenađujuće. Naime, i mnogi zabavni sadržaji interes privlače igrajući na kartu temeljnih ljudskih emocija, poput straha, koja je jamstvo gledanosti, jer mlade ono što ne razumiju istovremeno i privlači i plaši. Suvremeni mediji prenaglašeno i senzacionalistički izvještavaju o razinama kriminala stvarajući dojam "opasne okoline". Prije svega, zato što se takve teme lako obrađuju i njima se lakše manipulira, te su gotovo uvijek aktualne.

Analiza prediktivne povezanosti različitih *internaliziranih i eksternaliziranih rizičnih* ponašanja, pokazuje da je smjer takve predikcije gotovo u pravilu pozitivan - dakle, porast jednog rizičnog ponašanja prati porast manifestacije ostalih s kojima je povezan. Utvrđena je međusobna pozitivna korelacijska i prediktivna povezanost između agresivnosti, ovisnosti o opijatima, rizičnog seksualnog ponašanja, apsentizma i cyber zlostavljanja, koja je vjerojatan pokazatelj visokog komorbiditeta navedenih rizičnih ponašanja, koji potvrđuju i istraživanja (Opić, 2006; Livazović, 2011). Ono što posebno intrigira je da su "*Negativni sadržaji*" i "*Ovisnost o medijima*" u pravilu pozitivni prediktori za sva navedena rizična ponašanja.

Obiteljski, vršnjački i školski odnosi u pravilu su negativno povezani s rizičnim ponašanjima. Dakle, kvaliteta obiteljskih, vršnjačkih i školskih odnosa mladih u obrnuto je proporcionalnom odnosu s čestim manifestacije ispitivanih rizičnih ponašanja. To je s jedne strane ohrabrujuće, jer se pokazuje da su mladi s većim osjećajem kvalitete i zadovoljstva vlastitim obiteljskim životom, prijateljstvima i odnosom prema vršnjacima te većim školskim postignućem, manje skloni rizičnim ponašanjima. U tom su slučaju ispitivane varijable doista zaštitni čimbenik etiologije rizičnih ponašanja. S druge strane, pokazuje se povećan rizik kod adolescenata koji su izloženi stresu

loših obiteljskih odnosa, neprihvaćenosti među vršnjacima te nezadovoljstvu vlastitim školskim radom i manjoj važnosti koju pridaju vlastitom obrazovanju. Naše istraživanje pokazuje da su mladi koji dolaze iz *obitelji* s narušenom kvalitetom odnosa skloniji ovisnosti o opijatima ($p < .05$), apsentizmu ($p < .05$), te većoj izloženosti zlostavljanju vršnjaka putem medija koje koriste ($p < .001$). Možda zbog svega toga rezultati pokazuju da takvi mladi istovremeno osjećaju i veći strah (nepovjerenje) prema okolnom svijetu ($p < .05$). O tomu da u vrijeme adolescencije raste utjecaj i važnost vršnjačkih odnosa, izvještavaju naši rezultati o odnosu s vršnjacima kao još značajnijim prediktorom od obiteljskih odnosa. Naime, zadovoljstvo kvalitetom *vršnjačkih odnosa* vezano je uz čak sedam od devet ispitivanih rizičnih ponašanja, pri čemu nije prediktor samo na mjerama apsentizma i ovisnosti o opijatima. Istovremeno, opadanjem zadovoljstva kvalitetom odnosa s vršnjacima, raste učestalost i sklonost rizičnim ponašanjima ($p < .001$). *Zadovoljstvo školskim radom* i uspjehom, iz perspektive pedagogije, posebno je zanimljivo, jer rezultati potvrđuju da je manje zadovoljstvo školskim uspjehom, ali i manja privrženost školi prediktor nizu ozbiljnih rizičnih ponašanja. *Slobodno vrijeme* pokazuje dihotomnu povezanost, jer je negativan prediktor ovisnosti o medijima i straha od okoline, dok porastom kvalitete slobodnovremenskih aktivnosti raste i izloženost cyber zlostavljanju, rizično seksualno ponašanje te apsentizam mladih. Negativan odnos kvalitete slobodnovremenskih aktivnosti s *ovisnošću o medijima* i *strahom od okoline* vjerojatno je povezan s činjenicom da takvi mladi provode više vremena u druženju s vršnjacima ili partnerom, češće izlaze i općenito više vremena provode izvan kuće. Za pretpostaviti je da takvi adolescenti više vremena provode u komunikaciji i druženju s vršnjacima, te su stoga i manje izloženi, ili rjeđe i selektivnije koriste medije. Porast *rizičnog seksualnog ponašanja*, *apsentizma* te izloženosti cyber zlostavljanju može biti rezultat međudjelovanja frekventnijih izlazaka i druženja s vršnjacima tijekom kojeg, osim česte konzumacije alkohola i drugih narkotika kojima eksperimentiraju (ali ih i vežu uz osjećaj zabave), mladi također šire krug poznanika i osoba s kojima se druže, komuniciraju i stupaju u kontakte.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Naše istraživanje krenulo je od pretpostavke da mediji imaju ulogu *nad-vršnjaka* adolescenata (Brown i sur., 2005; Strasburger, Wilson, 2002; Arnett, 1995; Roberts, 2000; Sutton i sur., 2002; Brown, Steele, Walsh-Childers, 2002; Ward, 1995;

2002; 2003; Ward, Rivadeneyra, 1999; Strasburger, 2004; Steele, 1999; Peterson, Moore, Furstenberg, 1991; Jo, Berkowitz, 1994; Huston, Wartella, Donnerstein, 1998; Gerbner i sur., 1986; Eggermont, 2004, Collins i sur., 2004). koji posreduje između složenih individualnih obilježja adolescenata i njihovih obiteljskih, vršnjačkih, školskih te slobodnovremenskih odnosa i interakcija. Naime, velik broj istraživanja pokazuje da mladima mediji, osim zabavno-informativne funkcije, služe i kao model učenja socijalnih odnosa iz kojih usvajaju značajke svijeta odraslih za koji se u vrijeme adolescencije intenzivno pripremaju. Pri tome, rezultati ovog istraživanja pokazuju da *socioekonomska obilježja* značajno utječu na interese, odnos i važnost koju mladi pridaju medijima, ali i sklonost rizičnom ponašanju. Školski uspjeh, vrsta škole koju pohađaju, te spol ispitanika pokazali su najveće razlike među mladima s obzirom na medijske sklonosti, ali i kvalitetu obiteljskih, vršnjačkih, školskih, slobodnovremenskih interakcija te prevalenciju eksteraliziranih i internaliziranih rizičnih ponašanja. *Analiza korelacijskih i prediktorskih odnosa* između sociodemografskih obilježja, medijske vremensko-sadržajne dimenzije te ekternalno-internalne i rizično-zaštitne dimenzije rizičnih ponašanja pokazala je povezanost na gotovo svim varijablama. Dobivena matrica korelacija i hijerarhijske regresijske analize za kriterijske varijable ekternalno-internalne dimenzije rizičnih ponašanja pokazuje da su najznačajniji prediktori rizičnih ponašanja, od sociodemografskih varijabli, spol te školski uspjeh. *Medijska vremensko-sadržajna dimenzija* pokazuje značajnu povezanost s rizičnim ponašanjem, pri čemu se postotak objašnjene varijance kreće od 2-12% (tablica 12.). Iako su korelacijsko-prediktivne vrijednosti relativno niske, važan je smjer i trend povezanosti koji pokazuje da su određeni medijski sadržaji i ovisnost o medijima jasno pozitivno ili negativno vezani uz rizična ponašanja. Za buduća istraživanja vrlo je značajno, primjerice, da medijske varijable objašnjavaju 8% varijance agresivnosti ili 7,5% varijance ovisnosti o opijatima mladih, što je više od udjela sociodemografskih varijabli za ista rizična ponašanja (tablica 12.). *Rizično-zaštitna dimenzija* pokazala je izuzetno zanimljiv trend korelacija i predikcije rizičnih ponašanja. Naime, kvaliteta obiteljskih, vršnjačkih i školskih odnosa u pravilu je negativno povezana s čestinom manifestiranja rizičnih ponašanja. To znači da povezanost mladih s društvenom okolinom i "značajnim drugima" doista predstavlja rizično-zaštitnu funkciju, jer je utvrđeno da su rizičnim ponašanjima skloniji adolescenti koji izvještavaju o manjem zadovoljstvu

tim odnosima. Iako manje zadovoljstvo kvalitetom interakcija s bližnjima, vršnjacima i školom prati veća sklonost rizičnom ponašanju, kod učenika višeg školskog uspjeha oni su češće internaliziranog karaktera i vode poremećajima u prehrani, izbjegavanju socijalne okoline te većoj ovisnosti o medijima. Buduća istraživanja trebala bi naglasiti i individualna obilježja ličnosti mladih, ulogu roditeljskih odgojnih postupaka i medijskih strategija,

ali i značajke šire društvene zajednice, poput stope kriminala ili općeg stava o sigurnosti sredine u kojoj mladi žive. Osim njih, poželjno bi bilo istražiti i razinu medijske kompetencije adolescenata, načine recepcije različitih medijskih sadržaja, ali i usmjeriti pozornost na mobitele (kao dominantnu i mladima atraktivnu medijsku platformu) koji funkcionalnošću i zabavnim mogućnostima sve više potiskuju tradicionalne medije.

LITERATURA:

- Ajduković, M. (1988.): Samoiskaz i izučavanje delinkventnog i društveno neprihvatljivog ponašanja mladih u nas. *Penološke teme*, 3, 15-37.
- Anderson, C. A., Anderson, K. B., Deuser, W. E. (1996): Examining an affective aggression framework: Weapon and temperature effects on aggressive thoughts, affect, and attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 366-376.
- Anderson, C. A., Bushman B. J. (2001): Effects of violent video games on aggressive behaviour, aggressive behaviour, aggressive cognition, aggressive affect, psychological arousal, and prosocial behaviour: A Meta-Analytic Review of the Scientific Literature, *American Psychological Society*, 12 (5), 353-359.
- Anderson, C. A., Deuser, W. E., DeNeve, K. M. (1995): Hot temperatures, hostile affect, hostile cognition, and arousal: Tests of a general model of affective aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 434-448.
- Andison, F. S. (1977): TV violence and viewer aggression: A cumulation of study results 1956-1976. *Public Opinion Quarterly*, 41, 314-331.
- Arnett, J. J. (1995): Adolescents' uses of media for self-socialization. *J Youth Adolesc*; 24: 519 -33.
- Bachrach, R. S. (1986): The differential effect of observation of violence on Kibbutz and city children in Israel. In: L. R. Huesmann & L. D. Eron (Eds.), *Television and the aggressive child: A cross-national comparison* (201-238). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bandura, A. (1971): Social learning theory of aggression. In J.G. Knutson (Ed.), *Control of aggression: Implications from basic research* (201-250). Chicago: Aldine-Atherton.
- Bandura, A. (1973): *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice - Hall.
- Bandura, A. (1977): *Social learning theory*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1986): *Social foundations of thought and action: A socialcognitivetheory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Belson, W. (1978): *Television violence and the adolescent boy*. Hampshire, England: Saxon House.
- Berkowitz, L. (1984): Some effects of thoughts on anti- and prosocial influences of media events: A cognitive-neoassociation analysis. *Psychological Bulletin*, 95 (3), 410-427.
- Berkowitz, L. (1988): Frustrations, appraisals, and aversively stimulated aggression. *Aggressive Behavior*, 14, 3-12.
- Berkowitz, L. (1993): *Aggression: Its causes, consequences, and control*. New York: McGraw Hill.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2007): *Osnove socijalne pedagogije*, Zagreb, Školska knjiga.
- Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z., Franc, R. (2000): Dimenzije samopoimanja djece u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora. *Društvena istraživanja*, 9 (6), (50), 897-912.
- Brown, J.D., Steele, J.R., Walsh-Childers, K. (2002): *Sexual Teens, Sexual Media: Investigating Media's Influence on Adolescent Sexuality*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Brown, J. D., Tucker Halpern, C., Ladin L'Engle, K. (2005): Mass media as a sexual super peer for early maturing girls, *Journal of Adolescent Health* 36; 420 - 427.
- Bushman, B. J. (1998): Priming effects of media violence on the accessibility of aggressive constructs in memory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 537-546.
- Catalano, R., Kosterman, R., Hawkins, J. D., Newcomb, M., Abbott, R. (1996): Modeling the etiology of adolescent substance use: A test of the social development model. *Journal of Drug Issues*, 26 (2), 429-455. (preuzeto s: EBSCO Online Database Academic Search Premier).
- Chaffee, S. H. (1972): Television and adolescent aggressiveness (overview). In: G. A. Comstock & E. A. Rubinstein (Eds.), *Television and social behavior: Vol. 3. Television and adolescent aggressiveness*, (1-34). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Choi, Y., Harachi, T., Gilmore, M, Catalano, R. (2005): Applicability of the social development model to urban ethnic minority youth: Examining the relationship between external constraints, family socialization, and problem behaviors. *Journal of Research on Adolescence*, 15(4), 505-534. EBSCO Online Database Academic Search Premier. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=18942736&site=ehost-live>
- Cohen, A. L. (2003): *The Social Development Model*, EBSCO Research Starters, EBSCO publishing Inc. (preuzeto s EBSCO Online Database Academic Search Premier. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=943949402&site=ehost-live>)

- Collins, R. L., Elliott, M. N., Berry, S. H., Kanouse, D. E., Kunkel, D., Hunter, S. B. Miu, A. (2004): Watching sex on TV predicts adolescent initiation of sexual behavior, *Pediatrics Electronic Pages*, vol. 114, e1-e10
- Comstock, G. A. (1980): New emphases in research on the effects of television and film violence. In: E. L. Paler & A. Dorr (Eds.), *Children and the faces of television: Teaching, violence, selling*. New York: Academic Press.
- Comstock, G. A., Paik, H. (1991): The effects of television violence on aggressive behavior: A meta-analysis. In: A preliminary report to the National Research Council on the understanding and control of violent behavior. Washington, DC: National Research Council.
- Cooper, M. L. (2002): Alcohol use and risky sexual behavior among college students and youth. *Journal of Studies on Alcohol*, 14 (Suppl.), 101–117.
- Crick, N. R., Dodge, K. A. (1994): A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115, 74–101.
- Domjan, M. (2003): *The Principles of Learning and Behavior*, Fifth Edition, Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- Domke, D., Shah, D. V., Wackman, D. B. (1998): Media priming effects: Accessibility, association, and activation. *International Journal of Public Opinion Research*, 10, 51-75.
- Eggermont, S. (2004): Television Viewing, Perceived Similarity and Adolescents Expectations of a Romantic Partner; *Journal of Broadcasting and Electronic Media* 48 (2): 244-265.
- Erikson, E. H. (1963.): *Childhood and society*. Norton, New York.
- Erikson, E. (1976): *Omladina, kriza, identifikacija, Pobjeda*, Titograd.
- Eron, L. D. (1963): Relationship of TV viewing habits and aggressive behavior in children. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 193-196.
- Eron, L. D., Huesmann, L. R., Lefkowitz, M. M., Walder, O. (1972): Does television violence cause aggression? *American Psychologist*, 27, 253-263.
- Eysenck, H. J., Nias, D. K. (1978): *Sex, violence, and he media*. London: Maurice TempleSmith.
- Geen, R.G. (1990): *Human aggression*. Pacific Grove, CA: McGraw Hill.
- Gentile, D. A., Saleem, M., Anderson, C. A., (2007): Public Policy and the Effects of Media Violence on Children. *Social Issues and Policy Review*, 1, (1), 15–61.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. & Signorielli, N. (1986): Growing up with television: the cultivation perspective, In: Bryant, J, Zillman, D, eds, *Media Effects: Advances in Theory and Research*, Hillsdale, Lawrence Erlbaum, 17-41.
- Giles, D.C., Maltby, J. (2004): The role of media figures in adolescent development- relations between autonomy, attachment, and interest in celebrities; *Personality and Individual Differences*, 36, 813–822.
- Goidel, R. K., Shields, T. G., Peffley, M. (1997): Priming theory and RAS models: toward an integrated perspective of media influence. *American Politics Quarterly*, 25, 287-318.
- Harris, M. J. (2009): *Bullying, Rejection, and Peer Victimization: A Social Cognitive Neuroscience Perspective*, Ed.: M.J. Harris, Springer Publishing Company, LLC.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F., (1992); *Communities That Care: Action for Drug Abuse Prevention*. San Francisco, CA: Jossey-Bass
- Hawkins, J. D., Weis, J. G. (1985): The social development model: An integrated approach to delinquency prevention. *The Journal of Primary Prevention*, 6 (2), p. 73-97
- Huesmann, L. R. (1982): Television violence and aggressive behavior. In: D. Perl, L. Bouthilet, & J. Lazar (Eds.), *Television and behavior: Ten years of programs and implications for the 80's* (126-137). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Huesmann, L. R. (1986): Psychological processes promoting the relation between exposure to media violence and aggressive behavior by the viewer. *Journal of Social Issues*, 42, 125-139.
- Huesmann, L. R., Eron, L. D. (1986): Television and the aggressive child: A cross-national comparison. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Huesmann, L. R., Eron, L. D., Lefkowitz, M. M., Walder, L. O. (1973): Television violence and aggression: The causal effect remains. *American Psychologist*, 28, 617-620.
- Huesmann, L. R., Lagerspetz, K., Eron, L. D. (1984): Intervening variables in the TV violence-aggression relation: Evidence from two countries. *Developmental Psychology*, 20, 746-775.

- Huston, A., Wartella, E., Donnerstein, E. (1998): Measuring the effects of sexual content in the media: A report to the Kaiser Family Foundation, viewed 2nd Oct 2006 at http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/22/d9/a5.pdf
- Ilišin, V., Bobinac Marinović, A., Radin, F. (2001): Djeca i mediji. Uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zagreb: DZOMM/IDIZ.
- Ilišin, V., Radin, F. (2002): Mladi uoči trećeg milenija. Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Jo, E., Berkowitz, L. (1994): A Priming Effect Analysis of Media Influences: an update, In: Bryant, J, Zillman, G, eds, Media Effects: Advances in Theory and Research, Hillsdale, Lawrence Erlbaum, 43-60.
- Kunczik, M., Zipfel, A. (2006): Uvod u znanost o medijima i komunikologiju, Zaklada Friedrich Ebert, Smjerokaz, Zagreb.
- Lacković-Grgin, K. (2006): Psihologija adolescencije, Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Lehman, J., Hawkins, J. D., Catalano, R.F. (1994): Reducing risks and protecting our youths: a community mission, *Corrections Today*, 56 (5), 92-100.
- Lindsay, J. J., Anderson, C. A. (2000): From antecedent conditions to violent actions: A General Affective Aggression Model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 533-547.
- Livazović, G. (2009): Teorijsko-metodološke značajke utjecaja medija na adolescente. *Život i škola*, 57, (21), 108-115.
- Livazović, G. (2011): Utjecaj medija na poremećaje u ponašanju adolescenata. *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Doktorska disertacija*, 369.
- Lösel, F., Bliesener, T. (2003): Aggression und Delinquenz unter Jugendlichen. Unter-suchungen von kognitiven und sozialen Bedingungen, Luchterhand, Bundeskriminalamt (BKA).
- Marcia, J. E. (1966): Development and validation of ego identity status, *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558.
- Mihić, J., Bašić, J. (2008): Preventivne strategije - eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih, *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), 445-471.
- Milavsky, J. R., Kessler, R., Sipp, H., Rubens, W. S. (1982): Television and aggression: Results of a panel study. In: D. Pearl, L. Bouthilet, & J. Lazar (Eds.). *Television and behavior: Ten years of scientific progress and implications for the 80's: 2. Technical reviews*. Washington DC: Government Printing Office.
- Moshman, D. (2005): Adolescent psychological development: rationality, morality, and identity / David Moshman.—2nd ed.
- Oland, A., Shaw, D. (2005): Pure versus co-occurring externalizing and internalizing symptoms in children: The potential role of socio-developmental milestones. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8 (4), 247-270.
- Opić, S. (2006): Komorbiditet poremećaja ponašanja učenika, *Pedagogijska istraživanja, Hrvatsko pedagogijsko društvo; Školska knjiga, Zagreb*, III, 2, 109-122.
- Peterson, J. L., Moore, K. A., Furstenberg, F.F. (1991): Television viewing and early initiation of sexual intercourse: is there a link? *Journal of Homosexuality*, 21, 93-118.
- Petraitis, J., Flay, B. R., Miller, T. Q. (1995): Reviewing Theories of Adolescent Substance Use: Organizing Pieces in the Puzzle; *Psychological Bulletin*, 117 (1), 67-86.
- Piaget, J. (1928): *The Child's Conception of the World*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Roberts, D. F. (2000): Media and youth: access, exposure, and privatization. *J Adoles Health*; 27 (2 Suppl.): 8-1
- Rutter, M. (1999): Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 21 (2), 119-144.
- Scheufele, D. A., Tewksbury, D. (2007): Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication*, 57 (1), 9-20.
- Singer, J. L., Singer, D. G. (1981): *Television, imagination, and aggression: A study of preschooler's play*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Skinner, B. F. (1953): *Science and human behavior*; Oxford, England: Macmillan.
- Slap G. B., Lot L., Huang B., Daniyan C. A., Zink T. M., Succop P. A. (2003): Sexual behavior of adolescents in Nigeria: cross sectional survey of secondary school students. *British Journal of Medicine*, 326:1-6.
- Steele, J. (1999): Teenage Sexuality and media practice: Factoring in the influences of family, friends and school. *The Journal of Sex Research*, 36 (4), 331-342.

- Stormont, M. (2002): Externalizing behavior problems in young children: Contributing factors and early intervention. *Psychology in the Schools*, 39 (2), 127-138.
- Strasburger, V. C. (2004): Children Adolescents, and the media, *Current problems in Paediatric and Adolescent Health Care*, 34 (2), 54-113.
- Strasburger, V., C. (1995): *Adolescents and the Media: Medical and Psychological Impact*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Strasburger V. C., Wilson, B.J. (2002): *Children, Adolescents & the Media*, Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Sutton, M., Brown, J. D., Wilson, K., Klein, J. (2002): Shaking the tree of knowledge for forbidden fruit: where adolescents learn about sexuality and contraception. In: Brown JD, Walsh-Childers K, Steele JR (eds.): *Sexual Teens, Sexual Media: Investigating Media's Influence on Adolescent Sexuality*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 25-55.
- Šakić, V., Franc, R., Mlačić, B. (2002): Samoiskazana sklonost adolescenata antisocijalnim devijacijama. *Društvena istraživanja*, 11 (2-3), 265-289.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L.S. (2007): *Using Multivariate Statistics*, Fifth Edition. Boston: Pearson Education, Inc. / Allyn and Bacon, ISBN 978-0205459384
- Tomkins, S. (1979): "Script Theory: Differential Magnification of Affects." *Nebraska Symposium On Motivation 1978*. Ed. Richard A. Deinstbier. Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 201-236.
- Tomkins, S. (1987): "Script Theory." *The Emergence of Personality*. Eds. Joel Aronoff, A. I. Rabin, and Robert A. Zucker. New York: Springer Publishing Company, 147-216.
- Vulić-Prtorić, A. (2002): Strahovi u djetinjstvu i adolescenciji, *Suvremena psihologija*, 5 (2), 271-293.
- Zillmann, D. (1983): Cognition-excitation interdependencies in aggressive behavior. *Aggressive Behavior*, 14, 51-64.
- Ward, L. M. (1995): Talking about sex: common themes about sexuality in the prime-time television programs children and adolescents view most; *J Youth Adolesc*; 24: 595 - 615.
- Ward, L. M. (2003): Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American youth: A review of empirical research; *Developmental Review*, 23: 347 - 388
- Ward, L. M. (2002): Does television exposure affect emerging adults' attitudes and assumptions about sexual relationships?; *Correlational and experimental confirmation*. *J Youth Adolesc*, 31 (1), 1-15.
- Ward, L. M., Rivadeneyra, R. (1999): Contributions of Entertainment Television to Adolescents; *Sexual Attitudes and Expectations: The Role of Viewing Amount Versus Viewer Involvement*, *The Journal of Sex Research* 36 (3), 237-249.
- Weaver, D. H. (2007): Thoughts on Agenda Setting, Framing, and Priming. *Journal of Communication*, 57 (1), 142-147. doi: 10.1111/j.1460-2466.2006.00333.x

THE RELATION BETWEEN MEDIA AND ADOLESCENT RISK BEHAVIOURS

SUMMARY

The goal of this paper is to examine the media impact on adolescent risky behaviours. The study was conducted during the 2010/2011 acad. year on 735 adolescents using a 5 dimensional questionnaire on socioeconomic status, media exposure-content dimension, the internal and external behaviour dimension, and the risk-protective interactions dimension. The data was interpreted using descriptive and inferential statistics, including ANOVA, t-test for independent samples, correlations and regression analysis.

The socioeconomic status shows gender and school achievement as the most significant predictors of risky behaviours.

Gender predicts aggressive ($r=.24, p< .001$) and risky sexual behaviour ($r=.15, p< .001$) for boys, and cyber bullying ($r=.14, p< .001$), eating disorders ($r=.19, p< .001$), absenteeism ($r=.22, p< .001$), media addiction ($r=.26, p< .001$), body image disorder ($r=.50, p< .001$) and mean world syndrome ($r=.47, p< .001$) for girls.

School achievement predicts risky sexual behaviour ($r=.17, p< .001$) and absenteeism ($r=.21, p< .001$) for lower, and eating disorders ($r=.12, p< .001$), media addiction and body image disorders for higher achieving students.

Adolescent interest for negative media contents predicts aggressive ($r=.32, p< .001$), opiate addiction ($r=.27, p< .001$), risky sexual behaviour ($r=.19, p< .001$), absenteeism ($r=.19, p< .001$) and cyber bullying ($r=.11, p< .05$).

Interest for educational media contents negatively predicts media addiction ($r= -.08, p< .05$).

Interest for fun media contents predicts risky sexual behaviour ($r=.08, p< .05$), media addiction ($r=.10, p< .01$) and mean world syndrome ($r=.12, p< .05$).

Media use negatively predicts risky sexual behaviour and exposure to cyber bullying, but positively predicts media addiction ($r=.29, p< .001$), as well.

More quality family, school and peer relationships are generally negative predictors of risky behaviours, and are justifiably considered as a risk-protective dimension, while more quality and active leisure time predicts a greater prevalence of externalised antisocial behaviours, but lower media addiction and mean world syndrome.

Keywords: *media, adolescents, risky behaviour, risk and protective factors*